

Tartu Riikliku Ülikooli
NSV Liidu ajaloo kateedriks.

„Murrangu aasta
Eesti kunstis (1940/41)“

Diplomi töö.

Nurmoja, Linda.

TRÜ NSV Liidu
ajal. kat. Kunsti-
ajal. kab.
Tallinn, 1958. a. mai Ino. nr. 2040

Sisukord.

Sissejuhatus	lh. 2 - 8
I. 1. Kunstiorganisatsioonide ümber- korraldamisest ja nende tege- musest Eesti NSV-s 1940./41. a.	lh. 9 - 26
2. Kunstikoolid.	lh. 27 - 34
3. Muuseumid.	lh. 35 - 39
4. Kunstinäitused, dekaadid ja üle- lindulise põllumajandusnäituse ettevalmistamine.	lh. 40 - 58
II. 1. Muuseumide suundadest ja teatlus- test Eesti NSV mujutavas kunstis 1940. - 1941. a.	lh. 59 - 114
Lõppsõna.	lh. 115 - 121
Kasutatud materjalide loetelu	lh. 122 - 129
Lühendid.	lh. 130.

Sissejuhatus.

Suur Sotsiaalne Oktoobrirevolutsioon, mis teimus nelikümne aastat tagasi, avas uue lehekülje maailma ajaloos. Kommunistliku partei juhtimisel asusid Venemaa rahvas, nende hulgas nausti rahvas, esimestena sotsialismi ehitamisele, rajades kogu inimkonnale teed edasiseks arenguks. Oktoobrijärgne periood on sotsiaalsotsialistliku kultuuri kujunemise ja võidukäiguga Nõukogude Liidus, esindlikus kirjanduses ja kunstis laialdasel määrgal kogu maailmas. Kuul 1918. a. veebruaris, pärast kolm ja pool kuud kestnud nõukogude võime, okupeeritud Eesti territooriumi keiserliku Saksamaa sõjaväed. Saksia okupatsioon ja kodusõja järel pääses 1920. a. imperialistlike riikide aktiivse toetusega Eesti võimude kodanlus.

Oma võimulelenu do-ni aasta jooksul püüdis kodanlus oma mõji alla haurata kõiki inimeskonna rihte. Selles masutas ta majanduslikke suuvalinõusid kui ka ideoloogilisi vahendeid. Kodanlus

ideoloogias leiabki seda rääkides, et
juba üldiselt mõne teema nähtuses
olevad ainsused - need, ajajärgidest,
raadiost, kirjutist, kirjandusest, muusika-
teadusest, mitmesugused teaduste eriga-
nisatsioonid, iluõigused jne, muutis kultuuri-
intellektuaalid endast materjalselt sõltu-
vaks. Suures määras kultuuri
esindajad olid ajajärgidest isiklikult
olnud normaalselt teaduse, suures mõtle-
ma kõige esindajate vastas, määras
natsionalistliku teaduse sellega kultuuri
langusele.

Kuid teaduse suures vastandite
arenevat progressiivset kultuuri tradit-
iooni. Neude näht vastandliku ten-
dentsi mõttes läbit mõne teaduse
ajajärgu kultuuri arenevat. Sellest me-
ruvast läbiõppimusest on tingitud kir-
janduse, muusika, teaduse arenevat äär-
mine vastandlikus. Teadusele teaduse
suures ei läinud lõpuks mõnda suures
mõne rahvusliku kultuuri arenevat
endale kasulikuks teed mõnda. Languse
je maaduse iseloomulike nähtuste
normaalne iseloom selles suures rahvusliku
kultuuri arengus ma töötud saaduse
müüsi suures normi alal.

Kõnevi valitsus modernim kultu-
rige eksistents ja arenes üht rahva progres-
siivne kultuur, s.t. ühes „demokraatiline ja
sotsialistlik kultuuri elementid“ (V. I. Lenin),
mis on alati olnud modernim rahvaste
rahvuslimes kultuuris.

See jõe iseloomustas me nagu modern-
liku perioodi kunstiloomingut. Aegades
võitluses rahvuslimes kunstiga arenesid
üht rahvuslimes mõtteid üht tradit-
sioonid P. Raus, A. Lauma, A. Jantsi,
D. Jegeroni, R. Nymani, G. Reindorffi,
V. Mellini, J. Koordi jt. kunstike pari-
mates teostes üht 20-ndatel üht me
30-ndatel aastatel.

30-ndate aastate aegul mehestati
õestis faistliku arvata. Sellega mees
tugevus modernim üht me progress-
siivsele kunstnikel. Kuid sama-
aegselt arenes üht rahvuslimes kunstnikel
võitlus rahva huiid teevise üht
est. Selles võitluses on olnud meht
meone põlvkonna progressiivse üht
mevastega kunstnikel, nagu A. Joha-
ni, N. Kunnitsal, H. Mugaštel, K. Li-
mandil, D. Laijal, J. Värskaštel jt.
Õrit A. Johani teostest ilunel süga-
vat pooleheide ja austust lihtsate
töökimete vastu. Samuti väärte

määrinist veel graafik E. Nõralt, kes
oma vastutolulises loominguulises arengus
järjest rohkem vabanes lääne forma-
listlike muusti mõjudest ja lõi 30-ndatel
aastatel oisult sügavaid, muustiliselt aga
olse virtuosolike teid, näit. muustriin
Kr. Rana portree jt.

Õesti rahue ajaloos jääb murrangu-
line 1940. a. juuni heledamuse lühike-
jus. Juba muutunud aeste algul no-
daluus vabariigi, sõdade parebamuete
tagajärjine, ilunest teidu- ja tarbe-
arite puidus. 1940. a. revolutsiooniline
pöördepäev niiskus õesti lahti kapita-
listlikest maailmast, pööras ta teelt,
mis muidu elas üline eluud nende
väinurahvaste euuga, kes olid suletud
imperialistlike murrumise alla.
Õmelt argusele olebje meis usude,
et see maa siin meins püvida puutu-
motuua mist ülemaasilest sõjaneist.
Seda euau, muua valitue mleduend
taotles agaralt talajaste sõjeliste
bleuude loomist. Nõuogude liidu jär-
jendel meitlus vaku ja rahvaste jil-
geoleku sest uug teua naugetägelu
poliitika, tõmbatõd uile kavatsustele
kriipsu peale. Muus olukorras, mis muju-
mes pärvast Nõuogude liidu ja

Ka oli napsi Eesti rahvas teadus vabas-
tada kapitalistidest iganditest ja elamus-
mustest, mis olid sügavalt juurdunud
inimeste teaduses. Mõn, isovõim, oigolu-
mus, individualism - need olid suured vanden-
sed, mida mille pärandas vane ühiskond.

Sotsialismi resolutsioonide ideoloogid
ja kultuuri valdajad, mille suurus tehti
esimesed sammud 1940./41.a., viidi lõpuks
sõjajärgsetel aastatel.

I

1. Kunstiorganisatsioonide ümberkorraldamist ja nende tegevusest Eesti NSV-s 1940-1941.a.

Nõuagude võimu taastamisega Eesti algas hoope ümberkorraldus- ja üles-ehitustöö nii majanduse kui ka kultuuri alal. Ümberorganisatsioonide teinud samuti kunstilus. Selles moodustati E.N. Kunstnike Liidu organisatsioon teinud, avati mitu õppeprogrammide alusel töötavad kõrgemad kunstikoolid Tallinnas ja Tartus; organiseeriti ümber kunstimuseumide töö. Tehti innuvalt ettevalmistusi Balti kunstidevõistlus, mis peidi teinud Moskvas 1941.a. lõpul. Riida kunstnike rahendus üleliidulise põlvkond- jaandusnäitus Balti vabariikide paviljonis mujandustöödele. Korraldati ideevõistluste võistlus, anti kunstnikele riiklikke tellimusi jne. Sellest näigest lähemalt allpool.

Eesti progressiivsed kunstnikud liituvad ühest nõuagude ühiskonnas. Juba mõeldud norma ajalehtadele Eesti kunstis mujandama uus kunstimeetodi - sotsialistliku realismi-

eed, mis parebamaid tulemus muustis
 usundlast teadlastest. Seda tõe-
 ved me mujumalt muustriks nendel ja
 ettepanemud muustile tevendamis.
 27. juunil 1940. a. võttis haridusminister
 J. Semper vastu Eesti Kujutava
 Kunstnike Keskkingu esimehe A. Janseni,
 kes oli ühtlasi Kunstiaasta (Mr. Raus) Pra-
 mouite esimees, ja Kunstiaasta presen-
 ntäri A. Naga. Neude poolt esitati
 ministriks maks märgunija - ius ÕKKKÜ
 juhtuse poolt ettepanemitega Eesti muus-
 tiku tevendamises; teine KA Preso-
 mite poolt KA tegevuse jätkamist jätk-
 namisse) punktivate riivimuste asjus.

Peepes on loodud mõned väjavõttes
 märgunijadest, mis avaldati ajalehes
 "Rahue Eläel" 1940. a. 28. juunil.

Esmesest kirjast:

1. Kultuurkapital: õhtuapitalide valit-
 mitte rajamine demokraatlikumal alusel,
 mis võimaldaks kultuurkapitalide muu-
 made ettearvamist ja tulemusrikkamat
 kasutamist Eesti muustileeringu aren-
 damises.
2. Seisid bürookraatide muustriks regis-
 trerimise norme vastamine, andes täielik
 tunnustuse loominguile vabedusele ning
 rikendamist tegevusvõimolusele nei-

gile loovustrikkide moodi riiale;...

4. Haridusministeeriumi kunstivõime
nõuetekohase muutmise, eesmärgiga suju-
dada autoriteetset asjatundjate võime, kes
sundaks olulist massi andata meie kunst-
liku tegevdamisele.

5. Kunstivõime andmise kunstivõime
valdusse ja kunstitegevusse, vabestades
meie muusik ja eluolukorraldajate muu-
de asutuste ja isikute näest.

Kunstivõime muudamine nende muusika al-
le,...

6. Kunstivõime arendamise reorganiseerimine ja
nõuetekohase muutmise ning õppeasutuste ja
õpetajate võime nõuetekohase, es-
märgiga anda õppetegevuse juhtivale
tunnustele loovustrikkide ja pedago-
gide näete.

7. Kunstivõimele mõelge arendamisvõime-
lusi parandada muusika muudatuste ning
meie juhtivale ametisse vedamine.

8. Kunstivõime üldise reorganiseerimise
moodustamiseks vastavalt, mille alu-
seks jättes Eesti kujutavate kunstivõime
keskühingute, mille on juube nõuetekohaselt
enam kui 2/3 mõelge meie loovustrikkide-
nimest muudatuste muudatuste aluse, ning
järgnevalt mõelge kunstivõime ja vastavalt
aluse reorganiseerimise nõuetekohaselt

toetamine võimaluste teelaste muudatuste
ga liidus...¹⁾

KA Presiidiumi määrustest:

„Eesti Kunstidest algab kunstnike,
muusikitegijate ja muusikoprade peelt ühde
usnangiga naise aidata kunstnike ja muus-
ikloomingu vabemuise kinnisraatluse heel-
damist ja loovet vaimu püües sunnitud ol-
dustest. Sellepärast on KA tähtsaks ülesau-
dus Eesti muusikloomingu arelise ja vaimu
mandrikuu arendamise ning võimalikult
laenuate kultuurihuviliste rahvaste
antimiserimise ja nassatömbamise hüidlausale:
„muusik mehe sena.“

1. Tunnustada vajalikus KA tegemise inten-
siivset jätkamist, ihtlari teetades Presiidiumi
leed vajalikus muudetuste tegemise KA
jõhtivate organite nassatömbamise ja iildise
tegemisvõime...²⁾

Haridusminister ihtnes määrustites
eritabud seevidega ning teetas, et ta
aigiti aitab nassa KA tegemise jätku-
misele ning vajalikus muudetuste teeta-
misele KA jultivate organites.

---

¹⁾ „Lahva Hääle“, 1940.a., nr. 32, 28. juuni. lk. 5.
²⁾ samas.

Need märguanded näitavad selgesti, et Eesti progressiivsed kunstitegelased juube murranguliste sündmuste esimestest päevadest alustasid aktiivset tegevust kunstilise ümberkorraldusega. Nad meistoid meil olema on ühe terve kunstilise liikumise loomine mis sobival viisil kunstiaarengus. Separatsiooni pidamisest teavitamisel meil olema loominguviiside tingimuste ümberkorraldust kunstivõimele ning nende teoste näitamisest eraldi rehvikuulud.

Liiklasi nimetas J. Sopper olema KA presidiumi juhatuseks praegimiseks dr. J. Vares jänes.¹⁾

1940. a. oktoobri algul toimus Kunstnike Kooperatiivi koosolek, mis esimeheks valiti meil J. Raudsepp, liiklasi moodustati Kooperatiivi 7-liikmelise juhatus. Koosolekul anti kooperatiivi liikmetele-kunstnikele na soovitud iluvõtte kooperatiivi asutamise mõtte arvestamiseks, ettepoole suuri isiksusele meelne alus panemist. Oletused kooperatiivi rajamisel võttis esimese ette, mis suurem ja jõulisem kunstnike meeldis. Samal koosolekul moodus-

---

¹⁾ „Lahva Hääl“, 1940. a. nr. 32, 28. juuni, nr. 5.

lati me nõuamegi, mille hoolus pidi jääma
rahendusmuusika ametiühingu poolt väl-
jõetavate kooperatiivi põhiringi ja nõu-
konna nimistele.

Selles nõuamegi valiti kõigi muusika
organisatsioonide ja ametiühingute esin-
dajate seasolekul muusikud: A. Mura-
rin, J. Grünberg, F. Jannamets, H. Vitsur,
P. Põhja ja E. Viinelt. 1941. a. märtsis
saab Kunstnike Kooperatiivi esimehes
H. Vitsur, sekretäris F. Valdvere, saamu-
rins A. Kaarik, liikmeis A. Triin-Põllu-
säär ja R. Tagrits. Kooperatiivi orga-
niseerimise keskjuhatusse valiti esime-
heks F. Jannamets, sekretäriks J. Siirak,
saamuriks J. Grünberg. Juhatus ja nõu-
kogu isikite tööalguse EN Kunstnike
Kooperatiivi põhiringi nimetatil klari-
duse Rahvaamuisari ja Sõsarjade Rah-
vaamuisari poolt.^{1) 3)}

Praegu nädala jooksul registreeriti
kooperatiivi ümber ligi sada muusika-
nikku, valdav enamik neist Tallinnas.²⁾
Kooperatiivi juures avati ka tööbüroo,
mis näitab kuni suurenenud muusika-
maste. Lühikesel ajel registreeriti paar-
kümmend töötlemist. Sellest et koope-
ratiivi tegevust ilmaselisele väljale

1) "Sirp ja Vasar", 1940, nr. 1, 5. okt. lk. 8.

2) Samas.

3) "Päevaleht", 1940, nr. 191, 19. juul, lk. 6.

arendada, mis oli see kunstnike ko-
operatiivi Tartu osakond, mille juha-
tusse kuulusid: esimes K. Teder, sekretär
J. Nõmmehaara, kassari H. Saars.¹⁾

Nõmmehaara tegevuse aktiivsus
avati 1940. a. oktoobris müügilalerii
kuuliloomisega. Näljapanemise maad ei
võimalinud niisugajate tuluude kunstnike
murega loomingu, millest alg-ajalt
täiendati ja uuendati. Galerii nõuete-
de jaoks oli EN Kunstnike Kooperatiivi ju-
htuse liige maalemuutaja P. Saars.^{2) 3) 4)}

Liitluses Eesti NV Rahvakomissari Ne-
mege ettevõttega EN Kujutavate Kunstnike
ja EN Kirjanike Liidu koostöös Haridus
Rahvakomissari asutaja J. Semper andis
iluvaste vaimse loomingu alal töötajate
organisatsioonide iluduse alustest ning
loovete liitluse struktuurist ja ilusan-
netest. J. Semper ütles oma mõnes:
„Meie loodavad kirjanike ja kunstnike
liitlused kujundavad oma ehituselt ja
põhivõtelt Eesti Nõuogude liidu
nõuogude nõuogude kirjanike ja
nõuogude kunstnike liitluse esimehe,
nõuogude organisatsioonide... Eesti
Nõuogude Kujutavate Kunstnike Liidu

1) „Sirp ja Vasar“, 1940, nr. 1, 5. okt. lk. 8

2) „Sirp ja Vasar“, 1940, nr. 2, 12. okt. lk. 2.

3) Saars.

4) „Päevaleht“, 1940, nr. 195, 23. juul. lk. 2.

olleskus esmärgiks on: igapäevase aktiivse
austuse sotsialistlikus üleskutsetöös
mujutavate kunstide kasutamisele suure
aktiivsusega, tihedalt töötava rahvaga
ja nõukoegade kunstipropagandimeetodite
mõjete rahvusvahelises, vastastikusel abi
andmisel, selliselt kasvatada ja täiendada
nõukogude kunstijõud, nõugete kunstilise aren-
damise sotsialistlikul realismil alusel, mu-
jutavate kunstide poliitiline ja kultuuriline
kasutamise ühine nende ühiskondliku poliit-
ilise aktiivsuse suurendamine.¹⁾

Õest Nõukoegade Mujutavate Kunst-
nike Liidu moodustamine määrati
organisatsiooni teinud. See ülesandeks
sai organiseerida täpse aluse ja põhivõr-
gide väljatöötamine, mida ühisele vastu-
võtmine ühise liidusekonnaga mujutavate
kunstnike kongresside korraldamine.²⁾

Loomulikult see organiseerimine ei saa-
nud toimuda ühisele eelnevale kunst-
ilise alusel, millest olid teinud
mooduliseks ideoloogiat. See olis sus-
tained varem ühise probleemide ühise meel-
eluse, mis ühise ühise teise moodulise kunst-
iorganisatsiooni teinud selle päevaas-
nas elus. Kuna igal kunstnikul

---

1) "Sip ja Vasar", 1940, nr. 2, 12. sept., lk. 2.

2) Järges.

lusele olid erinevad suunitlused ja taot-
lused, siis teinud pidevalt uude uueks
hõõrdumised, intriigid jne. juhtiva uueks
pärast kunstilise, mis taustal on ikkagi
kunstisorganisatsioonide loomist. ENK ja pidi
mujumena aga ikkagi, samade eesmär-
kide eest ühtlevas organisatsioonis.

Samuti olid asutava kunstnike liidu
üleandud keegi teised mis varem tegut-
sevad organisatsioonide: osa võtta set-
sialistlikust üleskõrgetest, rahendada
rahvaste võru settsialistliku ja tein-
tuse.

Teada ENK ja OT noorsoo valiti: J. Nõm-
mõ, E. Nõmme, Adamson-Brie, K. Liimand,
A. Johani, A. Bach¹⁾ 1940. a. detsembris
oli valitud ENK ja ENK Fondi ja ENK
kepsuretiivi põhikirjade mood²⁾ nende me-
nade meeskonnale arvestati ilu- ja tein-
gemise, silmas pidades hõlpsid vaja-
dusi. Peale on teada mõningad
väljõtted ENK ja põhikirjast: "Ilus
et tagada ENK liidu liikmete edukat
osavõttu etteast meeskonnast megu töö-
tase rahvaga settsialistlikus üleskõr-
tustest noormeeslikus partei juhtimisel

---

1) "Kommunist", 1940, 26. okt. lk. 3.

2) "Sirp ja Vasar", 1940, nr. 10, 7. det. lk. 1.

socialistliku realismi alusel, mille teostades
ENSV kunstiteooria alalised lauate loo-
mate kunstiline kunstiline ja poliitiline
sektor. Suurim aluseks võetakse
ilmaalise kunstiline kongressi poolt 25. juu-
lil 1940. a. vastu võetud määruste, mu-
junkte ja graafikute ja raamatukunst-
nike nimekirja, mis sisaldab 200 nime,
istlasid jääb meenutus seda nimekirja
täiendada, kuna alused ja tingimus-
sed, mille põhjal toimus kongressi man-
didaide väljarendamine, olid eluliselt
võimad neist nõudmistest, mida püs-
titab oma liikmetele ja liikumand-
dadaidde lihtsudele Nõukogu kunst-
nike liidu põhikirja¹⁾ Eesti NK Liidu
ajutine põhikiri kinnitati Eesti NSV
Rahvusehoidlaste Nõukogu määruse
kohaselt 1941. a. 1. aprillist.²⁾

Nagu organisatsioonide ja hindist selgub,
nõutakse ajakohaselt annud, mille alusel
vastuvõetmine toimub. Neude annutide
läbiarvamine toimub Eesti NSV lõuna-
osas Tartus ja põhjoores Talluses. ENKR
liikmesas meenad olla istmed, mis sisse-
maetiselt ja loovelt töötavad mujuvava

1) "Sirp ja Vasar", 1940, nr. 10, 7. det. lk. 7.

2) Eesti NSV Teataja, 1941, nr. 44, art. 679, 25. apr. lk. 1678.

(mujutava) muusti alal, kes oia võtavad
 oma looma tööga sotsialismi iluschi-
 tanisest, suades iseseisvalt teestatud
 muustileerid, mis tunnustust annavad
 muustilist kvalifikatsioonist ja vabariik-
 nast loominguulistest suaparist. Peale
 nende võivad olla liikumised need, kes
 annavad muustiajalees ja muustiriitua
 alal iseseisvaid teid. liikumised ei võeta
 vastu isikuid, millele mõtetu poolt on
 ära meeldud vabariiklikud, ja samuti isik-
 lised, kes võivad saadud nõuandjate- ja
 iluhooldusvastastid tegevust!

Kandidaatidel on õigus oia võtta mõigist
 liidu isikustest, muudomina õigustele ja
 vabade ja melitud saade liidu juhtivasse
 organisatsiooni. Kandidaadid^{ale} kol. määratud
 mõhke aetsele, mille vältel liidu juhtivus
 abistab teede muustilist loomist loostuise.

Kunstiine liidu ilusaadus on muite
 muustriine maadrite ettevalmistamine ja
 muustilise itegevuse arendamine ning
 juhtivus, edasi andes ja levitades muusti-
 loominguulist ja muustitehnilisi noogemusi.
 Edasi peab olema ENKd ilusaadus oma
 liikumete muustilise, muustumilise ja poliitil-
 lise loomist loostuise, samuti ma lihedate
 ordemete loomise teiste nõuandjate liidu
 vabariikside muustriine liitvudiga ning

), kirj ja Vasari, 1940, m. 10, 7. det., lk. 7.

välismaiste kunstnike rühmitustega.

EN Kunstnike liidu ülesannete hulka kuulub ka autoriõiguste maitse. Sellega on EN Kunstnike liidu kunstnikkonna loomingu- ja ideoloogiline suunamine juhtivaks organiks.

Kuna Eesti NSV-s ei olnud seni kunstikeskusi - Tallinn ja Tartu, siis kutsuti ühe mõlemas vastava sekretariaat, millele juhtis jaosvab teguust?

Senise Kujutava Kunsti Shtkapitali Nalitsuse ja Kultuuritegelaste Perioodilises funktsioonis kujutava kunsti osas hakkas täitma EN Kunstnike liidu juures EN Kunstifond, mille liikmeks olid mõned EN Kunstnike liidu liikmed.²⁾ Fondi ülesandeks oli esikätt ENKd liikmetele nende loomingu arengus vajalike majanduslike baasi loomine. Kunstifond hakkas andma kunstnike loominguks tegevussuodustamiseks ikehordseid ja perioodilisi toetusi, protsendita laene, stipendiume, preemiaid ja autanuid; hakkas määrama kunstnikele ja nende perekonnaliikmetele ajutisi või alaliselt toetusi vaiguse ja töövõimetuse puhul; hakkas nõuvaldamiseks liikmetele ja nende perekonnaliik-

¹⁾ "Sõja ja Vasari", 1940, nr. 10, 7. det., lk. 7.

²⁾ JAMES.

meile arstiaki jne. Kunstifondil eli õigus finantseerida ja toetada kunstnike töö- ja näitus-, eel- ja laenuvõtte, puhkus- ja meditsiini j.t. asutuste ehitamist ja ilalpidamist. Näib. 1941.a. mai kuus said kunstnikud Kunstihoone muusikateljeed oma kasutusse. Valitud ateljeemurid mõeld kasutusse kunstnikud R. Jürgel, E. Haamer, J. Trei, A. Staruoff.¹⁾

Juuli 1940.a. novembri otsustes, mis eeltoetava kujutava kunstnike koguvalitsuse, andis muusikale ESNV muusikavõtte järjekorras mõeldud stipendiumid. Stipendiumisaajad olid: maale ja maal Grivberg ja Priidu Davri, muusikud Andre Jõel ja E. Kees, graafikud E. Rõõga ja Agate Veker. Stipendiumid määrati kolmeks kuuks 50 krooni kuus.²⁾ Kujutava kunstnike koguvalitsuse funktsioonid lõppesid 1940/41.a. vahetusel.

9.-18.a. detsembril 1940.a. toimus Moskvas Baltimaade kunstitegelaste nõupidamine, millest mõeld osa Eesti NSV delegatsioonina Hariduse Rahvameelsete asutuste J. Semper, E. Reimong ja E. Luik. Selle-

---

1) "Sirp ja Vasar", 1941, nr. 20, 17. mail, lk. 1.

2) "Sirp ja Vasar", 1940, nr. 5, 2. nov. lk. 5.

gatsiooni võimekus ja tähtsustus üles-
andeks ol: kutumise Baltimaades loo-
misele oleval kunstivalitsuse struktuuril,
selle organisatsioonil ülesannetega mõeldes
harudes ja sõltumusest liidudulistest
Kunstide Komiteest NVL Rahvameelsete
nide nõuete juures. Nõupidamisel
sageli läbi mõeldes kunstivõlde maad
ja õppeplaanid ning annab: isemäär-
~~valt~~ mita liiduvabariikide rahvusliku
muusika ja kultuuri edendamise puutu-
vate küsimusi. On osa viimaste hulgas
moodustatud Balti muusikudenaadrite
ettevalmistamiseks pühendatud küsimused,
mis määrati ka moodans Balti muusika-
denaadrite ligimääratud ajad (dätse - mail 1941,
Eesti - septembri - oktoobri, Lõuna - detsember)¹⁾

Tekinud olukorras iseloomustab
R. Sagvits järgmiselt: „Näid, mis ENK
ja kuu juures loodavate Kunstifondi
ja Kunstiine kooperatiivi organisatsiooni
elbõõ lõppemine on see: veel teguts-
nud muusikorganisatsioonide lüües-
mine mõõdapäisemete. Sihtuapilise
valitsuse juhtida olev Kunstihoone oli
viimastel aastel mõnigi muusika-
lise muusika mees.

¹⁾ „Sirp ja Vasar“, 1940, nr. 12, 21. det. lk. 1.

Org-ferusand emolt peelt on sellel samal astumel, et EN Kunstide Liidu tegevuse al-
guseks kunstiliseks kujuneks teeliks
muutata kunst: meemus Tallinnas.

EN Kunstide Liit ühelt poolt ja Kunst-
ide Nalitsus teiselt poolt, need on meie
tulevuse muutata kunstilise juhtivad
resurssid... Kujutava kunst: jää vähest
sihtkohta, vaid peab saama võige lai-
matel teotaval hulgal näite saada-
vaks. Kõrge arvesse võttes on mõeldav
sema te mitte ainult uute maadrite põh-
jalise ettevalmistamine, vaid on vaja-
liki teostada me endise järeltulijate põhja-
liki iulendamine.¹⁾

Etus Kunstide Nalitsus esimese nohta
est NSV Rahvaasutuste Nõuandjate juurde
võeti vastu juba 15. novembril 1940.²⁾

Etus põhjel Kunstide Nalitsus jilub
vabariikliku tähtsusega kunst: ettevõtteid
ja asutusi ning kunstilise inspektorite
maandus kohaliku tähtsusega kunst: ette-
võtteid ja asutusi. Talli anti õigus teha
ettepanemise est NSV Rahvaasutuste Nõu-
andjate mälestusannuste püstitamise
nohta riiklikult kunst: tegelestele.

1) "Sirp ja Vasar", 1941, nr. 1(14), 4. jaan., lk. 1.

2) "Sirp ja Vasar", 1940, nr. 12, 21. det. lk. 1.

ENSV Teotaja, 1940. g., 18. nov. nr. 46, art. 526, lk. 572.

Tanult: uuekseldes ka muusikaäiti, meesblusi ja iluasturi. Kunstide Valitsus juhib tege uuekseldes muusikaäiti muusikaäiti valitsuse meesblusi ja selle juhtimise jäänd. Kunstide Valitsus juurde loodi uuekseldes: muusikaäiti muusikaäiti ja iluasturi, teatri ja muuseumiasutuste, naadrite ja iildosaad.

1941.a. algul moodustati ENKd OT poolt muusikaäiti muusikaäiti tegevuse ellu-
 taamisega Tallinnas ja Tartus muusikaäiti-
 komiteed. Need olid muusikaäiti: Tallinnas 5-liik-
 melised: üks liige org. teinud ja teinud, teine uuekseldes org. teinud. Tallinnas
 oli muusikaäiti komitee meesblusi
 M. Luuts. OT teinud muusikaäiti
 teinud teinud teinud, teinud muusikaäiti-
 komitee Nat. Mey, E. Haamer ja J. Kall. Tartu muusikaäiti komitee ja
 iildes OT Tartu teinud oli muusikaäiti
 A. Johani, teinud K. Luuts, E. Jõrass, A. Laigo ja J. Veenekansi²⁾

Nii Tallinnas kui ka Tartus asuvad muusikaäiti teinud uuekseldes uuekseldes uuekseldes. Tartus uuekseldes: muusikaäiti teinud läbi uuekseldes uuekseldes uuekseldes ja teinud teinud teinud uuekseldes

1) ENK Teataja, 1940, 18. nov, nr. 46, art. 526, lk. 572.
 2) . kirj ja vasa; 1941, nr. 17(30), 26. apr., lk. 5.

üksine kunstnik¹⁾ elust ja loominguist, et tutvustada rahvahulgedele meie kunstimeetmeid.

Nai kunst loimus EKKL OT nõuandusest nõupidamine kunstis ja päevanihmuste arutamine. Nõupidamisel esnes ettepanekuga „Kunstiühenduse ülesannetest selgitamiseks“ ühenduse kunstide valituse juhataja J. Semper. Kõneleja väitis, et kapitalismis ühenduse kunstis ei ole ühtegi (kõneleja mõeldes praegusest kunstist), mis ei ole ühenduse äärmiselt, kuid võttes ja tekitab selle ühenduse niiselt. Selle meeldisuse protsessi tõttu kunstis on ühendusest, elust, kujunes enesestõrjutav individuaalsus (mõeldugi mitte ühe kunstniku).

Sobivalt ühenduses on aega kunstiliseks elu, teinud ühenduse barometri orbiiti. Kunstnikul on vastav ülesanne sobivalt ühenduses: te peab olema äärmiselt, vaimustaja, simpatsioon ja anti-paatiat tekitaja, kasvataja. Kunstnik peab olema oma ajastu väikisus tõlgendaja. Kõiki need nuni ühendused sai eduselt täite asemel vanaid traditsioonidest ja teinud ühendusest

---

¹⁾ „Sirp ja Vasar“, 1941, nr. 17(30), 26. apr. lk. 5

obusstavolt vakouedes, minemisi halke
pärandid unustades. Kasvatamis alal
sitiis ENKL-e suur jä vestutev töö es,
vide te miis ees järjeundalt nõuho-
gude väimu esmesel aastel.

Käsitlud iimberuonkeldused unusti-
elus, millised müdi ees partei jä volit-
sus teetuse, old unustatud selle, et
tõunuste me, nõuhoegade unusti loomi-
selle massa megi olimesole unusti uas-
der. Teisel poolt avati unustuse iniat-
retivisele avarad väimalusid. Lavõl-
dane niimise teetuste süsteem paui
loominguisele tööle võidke materaalsel
alusel. Juba ike aetage loodi väime-
lused, mid lubesid unustusele ees süge-
nanna tunduse õppumise beasile ees
sügavand, teepänesid jä unustusepõrsid
teosid, mid haeruvad ees väljendus-
unustusega megi teetõepõrmede.

Edunas iimberuonkeldamisi aye uob-
neske: ajutiold faidõleini taunemas uel-
lohtungi töteu nõuhoegade liidule.

---

1) „Sõpr jä Vasari“, 1941, nr. 29(32), 10. uuei, lk. 1.

2. Kunstikoolid.

Ka kunstipeetuse alal teimus 1940/41. a. põhjalik ümberkorraldus. Suured kõrgemad kunstikoolid - Riigi kõrgem Kunstikool Tallinnas ja Pallas Tartus liidud ühe ühise ühikuks asutati ühes kõrgemad riigitaseme kunstipeetused. 28. septembril 1940. a. ant. Eesti NSV ajutine Ülemnõukogu Presiidiumi poolt seadus, mille järgi alates 1. septembrist 1940. a. vastavalt ühtsuse Riigi Kunstipeetuse seadus (SK 1938, VI, 1, 10) ja Riigi Kunstikoolide seadus (RT 1938, 34, 278). Kõrgema kunstikoolina asutati Tallinnas jaan koordi nimega Riigi Raamatuskunstikool¹⁾. Samasugused seadused ja määrused ilmusid ka koordi nimega Riigi kõrgema Kunstikooli kohta Tartus.²⁾

Muudatus 28. sept seadus alusel on jaan koordi nime Riigi Raamatuskunstikooli eesandus raamatuskunstide edendamise ja seotud teadusliku kultuuri teise taseme teaduste

---

1) ENSV Teataja 1940, 30. sept. nr. 15, art. 148, lk. 118.

2) ENSV Teataja 1940, 16. okt. nr. 27, art. 315 lk. 229.

ja osustega rahendusmuudatus ettevõttega. Kooli õppeaasta jagunes: nahaastase õppeajaga üldastmees, millele taotles ühtluse tunde nõrgema astmele jõudvale õpilaste väimide ja laste, ja nelme aastase õppeajaga nõrgema astmees. Riigi Rahendusmuudatusel oli nelj osakonda: muumi-, veevi-, värv- ja raamatukirjanduse ning muumi vi-ale, nende hulgas riikarhitektuur, arhitektuur, muumidekirjanduse, klaasikunst, rahendusmuudatus, naha kunstid j. Kooli juures asus ja töötas avaliku kultuurikeskuse Riigi Triinistöösusega.

Kooli mõeti vastu mõlemast seest itimise, mis on lõpetanud vähemalt üldharidusliku kooli 7 klassi või on suudanud sellele vastava hariduse. Õppimise võimekonnas Riigi Rahendusmuudatusel, anti õpilastele taotluste suhtes riiklikust krediitist või teistest kultuuriteaduse määratud summadest.

Seaduse põhjole peetakse veel üle viigi elava mõne: sellele ettevõtteid krediitist ja kooli inimvõimudest. Koolis ei olnud rahendusmuudatused edendada- mist võimaldada normaalselt avaliku muudatusi näituse ja loenguid, nende kultuuride kogumise, nälgis ande teema tegevusala ja puutuvad raamatud ja ne triinistöösuse

ning jagade auhunde.¹⁾ Suga elid ussile ja
nõudilised eiqumid.

Sama aasta oktoobris anti mäemus J. Keordi
nõuelt Riigi Rahendusmuustikesi õppejõu-
dude tööle määramise kohta.²⁾

ENSV Rahvusmuusikate Nõukogu mäemus
põhjel 1941. a. märtsis määrati Jaan Keordi
nn. Rahendusmuustikesi nõrgema astme muus-
tantsime. Keeli juurde jäid tegevtseme
meie endised osakonnad. Keeli vastuvõu-
tavalt õpilastelt hakati aga nõudma
musikesi haridust.

Meis puutub õppemansi, siis elid meikes
nõuelt muustikesides vabastatud need
õpilased, mille vanemad ei vastanud
nõuelt tööjõude. Nende tööliste, töö-
tame taluvalme ja töötame intelligenti
lastele, mille vanemad elatusid ilma
tööta saadud tuludest, oli ette nähtud
õppemansi vastavalt oisituleku.³⁾

Haridus Rahvusmuusikate nõuaduse
mäid 1941. a. jaanuaris Leningradis ja
leaves Keordi mägi nõuelt Riigi kõr-
gema kunstikesi direktor J. Nõmmisa ja
Jaan Keordi nn. Rahendusmuusti-
kesi.

¹⁾ ENSV Teataja, 1940, 30. sept. nr. 15, art. 148, lk. 119.

²⁾ ENSV Teataja, 1940, 16. okt. nr. 27, art. 309, lk. 301.

³⁾ ENSV Teataja, 1940, 16. okt. nr. 27, art. 316, lk. 305.

direktor A. Starkoff. Seidu eesandus ei
tutvuda kooli juuresoleva õppeasutus-
tega ja nende töökorraldustega, et parandada
nooremklasside meeleharjutuste prak-
tilisust. Tagasi tulevad, jättes Tallinn
meeste meeskonnas A. Starkoff oma (meeste)
muljetest. Kunstiõpetajate juhid ei ole
võtnud enne meeleharjutuste läbiviimist
koostööd Trebjõu galeriis, samuti sub-
mitte lühilühilise kunstirühma siidu OT,
kunstirühma kooperatiivi j.t. meeleharjutuste
lööga. Meie delegaate selles määrati
meeste delegatsioon, kes peidi tuleme
Eesti NSV-sse eesandajana meeste organi-
satsioonitööde lõpuleviimiseks. Mees ei
tuleb erilist huvi Eesti NSV j. koostö-
nu. Parandusmeeskonnas vastu, kuna
meie meeleharjutuste nooremklasside
dardiga meie NSV siidus.

Kunstiõpetajates valitakse vilgas tegevus.
H. Mägi muu. Kõrgemas kunstis ei ole 1941. a.
ballet 85 õpilast. Õpilased ei ole meelehar-
jutuste õppemeeskonnas ja 30% sai igakuise
stipendiumi 200 rub. suuruses. Koolis
ei ole meeleharjutajaid, + üks graafiku-
ja üks muusikaklass. Mees ei ole
ei õppemeeskonnas väikesel teaduskoolis, mil-
lest see juhtis meeleharjutuste j. Väärakausi.
Koolis ei ole meeleharjutuste, meeleharjutuste

ja marasiku-leuinitse.

Jaas Koordi uu. Rakendusmuust:usele
nõueldati mehaanilise nõud muus meupo-
sitsiooni nädel. Sile meel õpilead nõi-
nides osavõtteses uelmitasid uelileuun-
guini töid. Parvad töidest paadi välje
nooli muunides. Sille ajaolu tei õpi-
laste loouinguse seistlusuueendi, teiselt
peelt age töide näitused paanustid vei-
malusi nooli ja õpileste töiga tubumuisas
meigile ajaamilest. Samuti ei uorelde-
tud nooli muus aalite muuinaitus,
uus ^{ei} välje paanustid nõiade osavõtteses õpi-
laste uelmitöödest.

1940/41. õppeaste muade Jaas Koordi uu.
Rakendusmuust:usele tuuustati õppijiside-
dest uueustatud uueijai peelt, uulle
uueuise muus na Kuustide ualiteus erude-
je, lõputöö seoritamisus uipseus muust:õpi-
loest: E. Oue, O. Raunau, R. Häud, d. Mu-
naseu, R. Rundau, B. Heide, B. Vilup.
Lõputöödes määrati: „Töölised uälis-
tööt“, „Sport“, „Tutrijöön“ uoi „Portre“¹⁾

Koumad mägi uu. kõrgemas Kuust:uuele
kaimus juba 1940. e. entsebris (13.-27.) lõpe-
tajate töide näitus, uus uueuud leuud
Jaansen prof. B. Starroffi õpileane töi-
dege: „Lamae uaine“, „Tautsijad“
„Kalad“; Richard Kaljo B. Largo

õpilane; Viktor Karkus K. Simandi
õpilane; Alfred Kungo prof. D. Vabbe
õpilane; Endel Kõks prof. D. Vabbe
õpilane; Grete Volberg A. Laijo
õpilane.

1941. a. juunist algas J. Soort uue
Rannusmuusikoolis vabajoonista-
miskooli, mille restel näigi koolide
jõ alade õpilaste õppetöö teinud
vabes loodus koolis. Baasi pedago-
giline juhatus ol. muusik G. Ren-
dorff, õppejõud - J. Greenberg, E. Haas-
mer, R. Jagrits, N. Koppel, ilde-
juhatus instrutor A. Haas. Õppetöö
teinud vabajoonistuse alal õpilaste
jõustamist ja arendamist.

See ga loodi haridusvõimalused
nõuadele muusikuvõimetele, mille suu-
ni ol. taustatud kõrgel õppemaks.
Olulist tähtsust pöörati jõeõpetus-
õpetusele, sest reaalselt jõeõpetuse
valdamine on eltingimus igale
muusikule. See ol. vajalik eriti all-
pärast, et näit. „Pallasis“ ol. jõeõ-
petuse nõustusele ainult 2 aastat,
millest aja jooksul aga ei suudetud
nõuadele selt enandada vastavalt
õnust.

Tööbasid na veel muusikase muusik.

õppeeringid Tallinnas J. Tombi nrm. klubis, mille juhatajaks oli R. Saagits, hiljem A. Vaino. Töötunnid teimustid nous nonda nädalas. Harjutati ulmänge portmejeentust. Sellest siirduti järu-järgult raskematle iulesannetele, nrmelt maalimisele. Neile praaktistele harjutustele lisandusid loengud. Lujitasa muusti õpiringi töötubustamineus nornaldati muadhesajal J. Tombi klubi muusis iulevate näitus.)

Ka Tartus asutati muusti õpiring, kus õppejõududeks olid: A. Mikkmaa, A. Saak ja J. Väimehaasi²⁾. Ringi usmaringis oli nra muust laiades marders, nagu see on sobialistline multuurpoliitina sõhus. Samal ajal õpetati ne muusti maalema ja kõndema, siit ja pintslit näitlema. Samesingus esmiseru oli loomulike ne Tallinne muusti õpiringil. Neude ringide nouda oli nri nri asjaarmestojerõ eme vgapäruas tei nri nri tegeleda eiharmestusege ja saada siit nri nri õpetusi muusti alelt. Ni harnas muust manduma (muust) eika laiemate marders hulla.

1) "Sirp ja Vasar", 1941, nr. 10 (23), 8. märts, lk. 5

2) "Sirp ja Vasar", 1941, nr. 6 (19), 8. veebr., lk. 8.

Nõukogude võim tegi võim võime-
liku, et usaldamis nõukogude mul-
tuumi saadud muduud mättes-
dameis meigu este rahuse. Erimesel
nõukogude aastel tehti palju uus-
liuselede ümberkorraldusi alal,
mitte aga matustas fasilidid jaansa-
mae meituri mallalibung Nõukogu
diidul. 1940/41. a. alustatud õppepro-
grammid täiendusega raandot. Uu
sõjajärgitel aastatel.

3. Muuseumid.

Niiud, mis teimus kõigile aladelt riigiar-
muuseum, mis kultuuripoliitika oli saanud
hoopis teise ilme, oli saadud aeg mitte
me muuseumide nimetus põhjalikumalt kas-
lumisele.

NSV Rahvaomnitarde Nõukogu 1940. a.
11. sept. otsusega riigistati varamuseu-
mide ja loodi teiste hulgas ka Riigil-
kogu Kujitava Kuusti Keskmuseum asu-
kohaga Talluses¹⁾. Loodud muuseumi
ühtlaidamine ning juhtimine hakkas
teinuma riigi kaudu. Seejärel oli
vajalik luua seadaat Nõukogu liidu
teiste muuseumidega, millest olid suute-
lisid paraku mõige tõhusamad erakujis-
eue nanaaegse nojemuste tõttu. Sida-
mete loomisel on palju teinud, pärastine
RKK Keskmuseumi direktor, m. N. Raam,
mis mais 1940. a. NSV liidu keskmuseu-
midega tutvumas ja saadud nojemusi
juurutas hiljem meie muuseumide
praktikas. Sama artiklis "Eesti NSV
keskmuseumidest"²⁾ kirjeldas N. Raam,

¹⁾ NSV Teabari, 1940, 11. sept, nr. 8, art. 66, lk. 47.

²⁾ Nõukogu, 1940, nr. 8, lk. 78.

Et keskmuuseumid peamiselt omaa näima-
luse korral neli haru: maal, skulptuur,
graafika ja mõeldse rakenduskunst: haru.
Ja sellised suuremad muuseumid peaksid
olema vähemalt Tallinnas ja Tartus.
Väiksemates keskustes aga nõueldu
sugakuliste muuseumide juurde olus
maja linn muusti osakonnad. Kunsti muu-
seum ei esitlenud enam inno kitsc-
huviliste meelejate, inno teadus väi
individualist. - eestidele ja huvides, vaid
sefid rakendama laadi rahvahulude
teenistusse. Muuseumi usmari ei olnud
enam rahvale ainult kunstilise haridus
ja elanuste andmine, vaid samal ajal ka
ajale usig seotud nähtuste publik
illustratsioonid. "Kunstimuseum peab peale
laulda säilitamiselisandele täitma ka
teaduslikke ja pedagoogilisi ülesandeid...
muuseumid ei tohi nästada tides eluga,
tänapäeva areutsele muusti probleemidega."¹⁾
Su. V. Raam näitles avaldus us paljio-
tid muustimuseumide tihuti ja organisat-
sioonilisi küsimusi.

1941. a. juunis avati Riiklikus Kunsti-
muuseumis Vanemu muusti osakond. See
ei olnud tihuti saama ja natsi testi

---

¹⁾ Nisnura, 1940, nr. 8, lk. 78.

muuseumi ajaloos, mis ühiskond suuremalt
muusti ajaleelisi perioode oli püüdnud emu-
ette tutvumise ja osuliselt läbitöota-
buna vitada muusti huvile publikule.
Expositsioon algas geot. ajastust umbes
c. 1400. Nii etaldas geot. tube vana
altareid, skulptuure, reljeefe ja arhi-
laadse mööblikunsti näitena rekonpin-
gi xv saj. algusest. Samuti oli ne vi-
tabud renessanss ja barokkajärgne kunst-
töösimeid. Onit. näitustele osa meselus-
toid Tallinna skulptorite Benemann,
Thiel, Rabe jt. tööd. Expositsioon
lõppes deus xvii algul muusti vitavate
töödega. Kuigi äärmiselt ebareedvade
muumid ja muuseumi valgustus tun-
dunalt baaribesid põheti vägagi väär-
lustu materjal: mõjilipäise, andis
mõneselle expositsioon emeti põgusa ja
väämbustis iluvate vana muusti
ahta.

Ka Tartus arenes vilgas tegevus. Siin
oli elund muu 1939. c. Kunsti- ja muuseumi-
ajaleelise osandus Eesti Rahvamuseumi
juures. Niiid rajal ma siin itsestev
muusti muuseum, mis aveti 1940. c. novemb-
ris linnu pauga majas. Tartu Kunsti muu-
suumi organisatsioonitööde teostamiseks

määrati ajutine teinikond, kuhu kuulusid:
H. Mägasto, B. Johani, K. diimand,
A. Tuulse ja J. Püttsepp. Hiljem sai muu-
seum nimeks Suurburg 3 (Haridusareenane
muuseum). 1. juulil pidi muuseum uued nimed
saama¹⁾, kuid alanud sõda tõmbes kriipsu pea-
le mille nangeulatavatele kavatsustele.

Tallinnas oli Keskmuseum, kus ekspone-
riti vanema kunstiperioodi teoseid, siis
Tartus alustati väljapanemist Eesti mees-
muusika põhjendajate A. Laikmaa ja K. Raue
leevinguga. Tartu Kunstimuseum sai
Eesti Rahvamuseumilt 600 muusika Eesti kunsti-
teost, kuhu vanema muusika teosed anti üle
Tallinna muuseumile. Etnograafiamuuseum
jäi endisse asupaika Raadi mõisa. Kunsti-
muuseumi kogusid rikastasid ka liikri-
deeritud üliõpilaseltõidete muuseumid teo-
sed, samuti ka kunstiühingu „Pallas“
teosed. Kujutava Kunsti Sht kapitali
valitsuselt saadi veel 11 teost. A. Triik-
Põllusaar annetas oma mehe pühan-
dist 8 teost. Jõgi alguses ulatus
muuseumis teoste arv 700-ni.²⁾

---

1) Tartu muuseumi kohta andmeid saadud
H. Johanielt ja V. Ermilt.

2) sama.

1940./41.a. lehti na eelõid vabaõhu-
muuseumi avamine, millel asupaigaks
oli määratud Piiriba - Keesbriitaja ja
Piiriba jõe vaheline maa-ala.

Lihe aasta jooksul, mil isegi no-
gitud esimesti eksponeeriti (Saaremaa
muuseumi, esimesi Paari muuseumile), ei
sundunud seda suurepäraseks näituseks
ellu viia. Vabaõhumuuseumi organisat-
iooni mõte elustus musti sõjajärgsetel
aastail, mille projektivõimise jäeti vii-
mastele aastail. Ründliku Vabaõhu muu-
seumi rajamine Rocca al Mare asub
muuseumi ümbrustööde tööstus-
alal mis vabariigi tähtselt osel.

4. Kunstinäitused,
dekaadi ja Üleüldulise
Põllumajandusnäituse
ettevalmistamine.

Paralleelselt Nõukogude Eesti muusika üldise reorganiseerimise ja muusikahariduse ümberkorraldamisega arenesid pidevalt tööd kunstinäituste, ideevandrite näitluste korraldamise, dekaadi ja põllumajandusnäituse ettevalmistamise alal.

1940. a. valmistus Tallinn muusika nädala (entseebrirevolutsiooni) aastapäeva pidustusteks. Osuandjateks saadeti luigalt plaanid, portreed ja pannaoid välisdekoratsiooniks.

Entseebrirevolutsiooni 23. aastapäeva pidustuste ulmuse läbiviimiseks ja asutuste, ettevõtete, näitiste ju. raamistamiseks moodustati Eesti NSV kunstnike Kooperatiivi poolt nn. entseebribrigad, mille liikurid muusikud: Adaston-oric, B. Luuts, A. Mõtus, R. Sagnits, J. Siiman, H. Nitsur, C. Mordmaa jt¹⁾
Pidustustega seotud muusika osuandjalt

---

¹⁾ „Singer ja Vasari“, 1940, nr. 2, 42. ent, lk. 1.

päevakorralt ka linna suurejooneliselt deko-
reerimise kivistus. Tõlksaude, mille ka-
hendamiselt meil kunstnikkonnal tuli
asuda, olid neile harjumatu ja mõrad,
sest varem ei olnud linna selliselt deko-
reeritud. Nõukogude diidus oli nimeta-
tud kivistus ammu lahendatud. Monu-
mentaalmaali- ja skulptuuri täielikus
arendamiseks on tarvilik, et see oleks koos-
kõlas arhitektuuriga. Sepärest ei tohi
arhitekt unustada maalijaid ja skulp-
tooreid, vaid lahendada ehitusega seos-
olevaid probleeme ühiselt. Freskod, pan-
nosed andsid kunstnikule avaraid väi-
malusi. Dekoraatiivkunstis etendab suurt
osa ka ornamentika. Selle kunsti liigi mõ-
juvuse teguriks on usk äärmiselt, et
ta on hästi nähtav ka nõrkeni ka-
gelt - ta liikidevõrre lühese menotsooni
halluse, kuna on võimalik rakendada
väga mitmekesiseid kujundusvahendeid.
Põhiniõttelt ei olnud need probleemid
meil kunstnikule täiesti mõrad, kuid
modernlikus loetis püüdis võimalis selle
alal matsebaniseks.

Lõhne dekoreerimise kasutati juube 1940. a.
juhude portreid, millest väljapanemist oli
suurim 30 m² V. I. Lenini portree. Ettevalmistuste
määrus ja vastavete nojemuste püüdmise
lõttu portreede leevise alal

piirduti vaid fotode suurendamisega.
Kivle aga ei sõandatud välgis tulle al-
gupaaraste pannoodega. Suurim nist ei
noorull muustriinult A. Viilupilt, mis
mujutas emä pannool Nõuogude ar-
meid ja laavastisuu ning õmujõude
ja muud näsituss olevad naitseuhen-
did: tankel, lauu, lennukid. Samalt
muustriinult ei uul naps, tööstust ja
põllurajandust mujutavet pannood.
Smetiühingu keskliidu majale. Neljas
pannool leiduvälgjauul (kuustihesne) ei
loodud muustriin J. Greenbergi navaan-
di järgi. See mujutas uue kirjandus
muustriinu töötame meue iluus peres!¹⁾²⁾
Nende välgjapannooltega ei tehtud erime
naitseus monumentaalmuusti alal, uul-
ei siizu ei annudatud navaajast.

Denorobrooni muusti edundamissus
muulubet. Oest: kujutatavata kuustikid
Sihhuapital: Naitseus poolt välgis pan-
nool uue sinemaal, suupituri ja
graafine idunavaandite meistlused.
Novemberis premieriti uus navaandit
monumentaalst sinemaal: alal:
C. Kõksi "1905. aasta", C. Haameri
"Sepp", C. Kitz'e. Veiu International;

1) .Sirp ja Vasari, 1940, m. 4, 26. okt. lk. 8.
2) .Rahve Hõel, 1940, m. 193, 19. nov., lk. 6.

N. Kulli, õhtus, Adamson-Õrjeu
 „Lõuna-Õst“, V. Turpi, Maitre sõda.
 Graafina alal: P. Liivaku, „sin töö-
 tas M. J. Kalium raudte töönodades“,
 R. Kaljo töö märgusõna al. Põrde-
 lise muu 40, E. Järve, must-valge.
 Sulptuuri alal premiumite järgu-
 sid tööd: E. Roos, Peiss varuga,
 E. Jõesaar, „Valgus peele ja
 „Tööloputajad“)

ivleuäsiitlised pannes vii sine-
 maali, sulptuuri ja graafina iduka-
 vandite meistlus ei uus esimesi ja
 suuremaid Nõuagude õstis. Nõistlu-
 ne tööd üldse 28 tööd maali alal,
 15 graafina ja 13 sulptuuri iduka-
 vandit. Nõistlustööde hindamisnõu-
 joni muudis: P. He, J. Greenberg,
 H. Kõmpus, V. Raam, K. Raud, G. Rein-
 dorf, A. Staraspeff.²⁾

Pärast 21. juuni peõnet mifunes
 millelta suurem probleemis puna-
 muruad ja töölõuuleroi ajanehene
 mifundamine ja õustamine. Õrmele
 selleaolste muustitrestena ei kunst-
 niki kooperatiivi näitusel entseeris
 isitabud maali alalt mõned tööd

1) Sirp ja Vasari, 1940, nr. 7, 16. nov, lk. 7.

2) Lamas. „Rahva Hääle“, nr. 190, 16. nov. lk. 4.

Adanson-Eri'ult, A. Kaasik'ult, E. Brinkmann'ilt, E. Säden'ilt, E. Oksa'lt jt. Kunstnõukogu kunstnike teid e. rahuldused vajadust. Separats jube same aasta lõpul kuulutati välja uus Eesti vaimse töökogu rahva klubi muuseum, pinnakun- de, puukunsta ja. Naamistamisus ja ristamisus. Väistlus auhunnasus- joni muuseum: A. Johani, B. Luuats, A. Starroff, J. Greenberg, A. Jaanus, kunstiaustajad H. Kempus, A. Tuus? Niimelatud väistlus premeeritud teed- elid enamikus kunstnike poolt müel- dud teatud asutustele, nagu E. Roos- narendi skulptuuri ole Nõmme Rinne- laste keskus, V. Karmu'se narendi- maal: aal Deguina puukunsta, A. Mõtle'se narendi narendi muus- tiala kujutava kunstnike klubi mu- minakuppa²⁾.

Auhunnatud ideenarendite vestu- kundad suurt huvi müitud asutused ja ettevõtted, mille si. narendisid omu- klubi muuseumi õrustamine.

Pärest väistluste slyunud tulemus- tesse kujutava kunst: õhtuõpete li.

---

¹⁾ „Sirp ja Vasari“, 1941, nr. 14(1), 4. jaan., lk. 8.

²⁾ same.

Nalikus määras ngutuspreemiad järg-
mistele kunstnikke: J. Väerahansuile ja
E. Haamerile maal; V. Simulsonile sulp-
tuuri, E. Pehapiile ja U. Tammele graa-
fina ning portreede alal V. Seiguile¹⁾

Ka rakendusmuusika alal toimus meistlus,
mille tulemusena auhinuad töötajatele
muusika osustamiseks projektist kunstnikud
E. Kesa II auhinuaga, kunstnikud E. Nõva
II auhinuaga. Siinse ja muu töötajate
rite projektist kunstnikud II auhinuaga kunstnikud
E. Nõva ja kunstnikud Birn ning III auhinuaga
E. Rohad.²⁾

Seoses töötajate muusika osustamisega
mujunes niileltki töötajate probleemid juh-
tide portreede teemal muusika. Siin-
muste arvu muusika teema tõttu vajadus
portreede järel iha suurenes. See sel-
alal ei jäinud meil muusika muusika
muusika. Juba 1940. a. oktoobris oli volin-
nud Adanson-Oriental "Läineme-
raanid", A. Kaasikule V. S. Linnu ja
J. V. Stalini portreelüüsi, jessid kunstnikud
E. Sädele, E. Oksale³⁾ j.t.

Sellel teemal ideemavandide meistlusi

1) "Sirp ja Vasar", 1941, nr. 14(1), lk. 8, 4. jaan.

2) "Sirp ja Vasar", 1941, nr. 24(10) 2. märts, lk. 8.

3) "Sirp ja Vasar", 1940, nr. 4, 26. okt., lk. 8.

toimus veel teinigi. Ideevahandite väistlus-
test naututi rohkelt. See nimeliselt osavõtte
meid kunstnikke, kes ei osanud mingit kind-
lat otsust teha, misjuures osavõtte sai peale
võistluse andmist väistlust osavõtte osas
võitnud 50 krooni tänuks materjali
hankimiseks.¹⁾

Ideevahandite väistlustest kunstnike
osavõtte oli veel jätku. Niisama pal-
judki teostid said mõnede kunstnike
nõuannete, kriitika, kriitika ilmutuse
poolt. Need teostused vastasid meie
kunstnike, vaatajate teadmisele.

See osavõtte jätkus riigivõistlustel, mis
kunstnikkonnale osas said meie se-
duste alusel, teid selle laadi, mis väi-
maldaksid sellist laenuvõetust vabades,
mille kohta oleks ütles - „igal kunst-
nikul, kes ennast kunstnikuks peab,
on õigus luua vabalt, vastavalt oma
ideadele, sõltumata väistlustest.“ Selle teed-
me nõustas kunstnike inimesed
osavõtte teostest teist oma riigile.

[23. novembril avati kunstisugivõistlus.
Kunstisugivõistlus oli meie sugivõistluse
haripunkti - kunstisugivõistlus suur-
paraadi ning sai selleks ka 1940. a. sugi-
võistlus. Näitus hõlmas, sest taheti anda
kunstnikke meilale näitusel põhjeli-

¹⁾ „Sõja ja Vasari“, 1940, nr. 5, 2. nov., lk. 5.

nunvalt ette valmistuda.

Kui mõeldakse norma ajal kunstiga tegelles vaid valitud rihtusud, elugu, et palju nõueldi eluläheduse vajadusest ja rahvuslinnusest, siis ude usvalt sullepä-rast, et töölistuud ei pääseund kunstilähedale. Ja kui mõni inuon sime satus, siis püundes tal maal vajalisi suu-namine, mis oleas aidanud meistla ^{kunsti} ja lē-kenude kunstile. Dublini kunsti poliiti-na tegelles viijatu tööde registreerimise-ga uui auprofessorite tüllite andumise-ga. Kuid selle peele vaatamata uuel töötas mõdanuun dntatuuri perioode kunstunne, mis kunsti teoste leeuusel ei lähtunud mõdanuunust maistest ja nõudest, vaid uulle jätkus usun ja au-saenust näitlode uui kunsti töölist ja rahusepäresselt.

Duabud kujukeue kunsti shtuapri-tali Valitsuse siigiswäitusele Kunsti-kooues isitati 156 tööd maali, graafias ja skulptuuri alalt. Jürii peelt, ues-sisus: J. Greenberg, J. Grünberg, C. Jõe-saer, B. Luuats, B. Staruopf ja C. Vi-ralt, ueti vastu 151 tööd. Näitun uataloeg oli riikakult skulptuuriid ja uarusbeud ssejuhetee ussoneye

B. Luubikil).

Kui näitusel esitati palju temaatilisi teoseid, siis ei suudetud veel sel ajal temaatilisi teoseid olemust mõista. Nii mõnelgi mehel ~~see~~ vähe suustunud teosele lihtsalt öelt „mülye riputatud“. Katabaloo- gist loeme mitte lihtsalt nagu sada pildid näha „Punavällesid“, vaid „Punavällesid pärast reitu“ (V. Mölder) või „Näinud töölised liuevastis“ (E. Kälvi), „Tänapäevse töötajate“ jt. Pole eikus- katud näha, et töölisi tuleks kujutada vaid pingutavaid tööpretsse. On meid tühnused, mille on mejalgi töölisi ütle- leomustades üle teema, kui vaid pihku- pistetud vasar või latidavars.

Näituse müüklamine oli eelar (5000 ruumet), mille tulemuseks näitusest püen- dati kahe päeva võrra. Kehasti seeri- keti me oste (44). See näitas töötajate suurt huvi meie me kunstis saavutuste vastu.

Osti kujutava kunsti sõltuvalt: Valitus omades teid järgmiselt auto- ritelt: Adanson-Orie „Kvade“, J. An- toni „Lesse“, E. Einmanni „Shto“, J. Grünbergi „Pildilised“, E. Kiti'e „Vaue aednik“, H. Mikmaa „Kalmi- lüüp“ Hiiumaalt, E. Ouar'e „Vano-“
) . kirj ja Vasari, 1940, m. 5, 2. nov., lk. 5.

mees, M. Jaksia "Töölajid", B. Staruoffi
"Eusa lapsega", K. Ranna "Maantee", ja
"Rukkilõikus", L. Sõbra "Kalur", J. Trei
"Sadame ümbrus", V. Turpi "Hüües" jt.
Nälgast peelt näibust suures osas ku-
jutava kunst sihtkapitali valitus:
R. Kaljo "Tänavarõõmlajad", O. Kõusi
"Muu abijus", J. Greenbergi "Tüüelt"
K. Tederi "Maestiu" Tööt. Rahvus-
sariast suures pubussuures muusti-
lises osustamisus: O. Haameri "Ka-
lurinaid", N. Kulli "Tagahees",
L. Heino "duri ja reud", R. Lepa "Kaan-
je maestiu", J. Trei "Sadame ümbrus".
Kaubandus Rahvaussarast: O. Teri
"Naljemis", R. Mutmaa "Rauel". Talli-
ma Tehnikailuost suures K. Burman-
ini "Vedurite vellemeje us" Nende os-
tudega piiriti kunst: muusikatust ja ilu-
kondide organisatsioonide peelt arendada
kultuurilist ja žanrilist maad, graafika
ja skulptuuri väljendit.

Enamasti peelt esiti järgmised ko-
sed: B. Janseni "Maestiu etüüd", B. Kon-
go "Kanevi maestiu", "Nimmaa maes-
tri", F. Randoli "Paemurru töölaud"²⁾

---

¹⁾ "Kirju ja Varas", 1940, m. 12, 2. deks, lk. 3

²⁾ Jannes.

Järgmineks Eesti kirjitava kunsti
 Sotsiaalselt valitud suuremas näitusel
 pidi olema Ks. Rausa loomingu iluakade-
 mias 1941.a. märtsis, mis liineti aga ide-
 si sügusest, 10. või 23. nov.¹⁾ Sõja puhumise
 tõttu see näitus jäi ära.

Teine suurem näitusel ol. Tallinnas
 1941.a.aste kunsti muud näitus. Et juunul
 moodus aasta seit päevest, mil Eesti töö-
 lisus muutus kapitalistliku norma ja
 Eesti meenus sotsialistlikuks. Kus ku-
 lunnas päikesel juhtumise nõimise elu alade,
 ne kunstis. Kui juba siiski näitusel teis
 märgata teemad ja aru näitusel uut,
 siis suuremal määral oli see nõhe ne-
 ved näitusel. Suurem osa mitmele
 tegevuse leidis see kunst, misgi veel
 mitte alati täiesti meenalt. Tööde vas-
 tuvõttumisejoni kuuluvad B. Luuts,
 N. Raus, R. Sagnits, F. Saaremaa, A. Seon-
 päe. Kunstilistes norma aladeks olid
 N. Raus ja R. Sagnits.²⁾ Näitusel võis
 et muudatuse 123³⁾ sellel näitusel ei
 leitud ette sõja elu norma tõttu.

Saare ajal valitud me väge völyas
 tegevus Tartus. Püeti Eesti Nõuasyud

---

1) "Sirp ja Vasar", 1940, nr. 8, 23. nov., lk. 8.
 2) "Sirp ja Vasar", 1941, nr. 25, 21. juun., lk. 4.
 3) "Sirp ja Vasar", 1941, nr. 28, 3. juul., lk. 8.
 "Kommunist", 1940, nr. 162, 15. det., lk. 4.

Kunstide kooperatiivi Tartu osakonna
 organisatsioon, mille ajutine juhtkond
 oli muusikari K. Feder, alyes me mehe
 praktiline tegevus. Liikmeid oli Koopera-
 tiivis: 22 meeli-muusikrühmu, 10 suupõrki,
 (10 suupõrki), 3 gressifimmi, 19 rannendus-
 muusikrühmu ja 15 naisteõliit. Ihtus
 osakese suuremaks iinituseks oli ko-
 operatiivis lühike nauditamine entseeb-
 rificatsiooniks. Juhtkond ore lühike nau-
 ditamisel etendamis P. Jõhvi ja P. Sai-
 go, kes oma algatusel valmistasid de-
 koratsioonid ja reitrollid lühike väl-
 jandamisest, nõuvaldades mittevõlvitud
 ja üleliigseid väljapanemiseid jm. arnail¹⁾

Lühike Tartu osakonnas oli üks täht-
 samast ülesannetest meigitava muusika vii-
 mine rahule sekse, siis pandi siin suurt
 rõhku näituste nõueldamisel, milleks
 algasid juure 20. entseebriist. Lühike
 mitrikes tõtte polnud näituste ulatu-
 sed väga suure, kuid se-est muusikah-
 vilistele nättesaadavas ja tantsu. Tei-
 musid E. Kiti ja A. Nardi iinaitused,
 entseebri lõpue se E. Kõnri jeonituse
 ja vifandite, näitus, mis oli sellest sar-
 jast esimene.²⁾

¹⁾ "Sirp ja Vasar", 1941, m. 14, 4. jaan. lk. 8 ja N. Jõhvi
 mälestuslest.
²⁾ "Sirp ja Vasar", 1941, m. 14, 4. jaan. lk. 8.
 "Kommunist", 1940, m. 163, 16. det., lk. 5
 ("Postimees", 1940, m. 10.)

kuul aastal avati EN Kunstnike Koopera-
tiivi Tartu Oranome järjeordne näitus
Tartu kultuurimajas. Vääjapanekute hul-
gas olisid E. Kibi'se auhinnatud paus-
naamad, E. Kõrsi, 1905. aasta, E. Kutsa-
ri napporatsioon, sadamei. Õrnel
veel J. Väärakausu, R. Sepp, E. Pehap,
E. Mäti jt.¹⁾

19. jaanuaril 1941. a. avati Tartus juba
seitsmes kunstinäitus²⁾, kus rõhaku viisid,
siis vitatud skulptuuri teosid. 18. veeb-
ruehil avati EN Kunstnike Kooperatiivi
Tartu oranome muus järjeordne näi-
tus, kus olis uskate viisid pandud teid
noorimeet kunstnike põlvkonnalt. Õrnel
no kunstnikud E. Jeesaar, N. Õrpe,
J. Grünberg, R. Kaejo, E. Kiti, H. Kongo,
E. Kõrs, A. Söber, K. Teder jt.²⁾³⁾

Suurt rõhaku pandi Tartu oranomes
ne leengulisele tööle. Kaas olid leen-
gud N. Õrnilt, kunstist ja inimesonnast,
H. Tuulise. Rahvuslikust kunstist ja
selle meistest ja piiridest, mis sobivest-
likust (kunstist), mujitavast kunstist
Nõukogude diides uny H. Tuulise ja
N. Õrnilt monograafiline etteandeid

1) . Sirp ja Vasar, 1941, n. 2, 11. jaan, lk. 2.

2) . Sirp ja Vasar, 1941, n. 8, 22. veeb, lk. 2.

3) . Teemu, 1941, n. 1, lk. 109-110.

est: muusikimestreist N. Triigist, K. Rauast,
J. Koordist ja P. Burmannist.¹⁾

1941. a. märtsis õnnestus Tartu Kunst-
nike Kooperatiivile ^{saada} paremad muusik-
saade, suurte arv 3. Tartu osavõtte töö
intensiivsus selgus selgelt veelgi enam.

1940. a. lõpul kuulutati välja
Balti muusika ja kirjanduse dekad, mis
pidi toimuma 1941. a. Moskvas. Selleks
meeldus Tallinnas riikkomisjon, mil-
line arvas järelevalvustööd
Eesti NSV muusikasektori korraldamiseks.
Komisjoni liikmed: esimees N. Andrusen,
siinuke asetäitjad J. Sempur ja H. Püül-
man, liikmed: EK P esimeheks B. Raud
ja K. Hosenstadt, muusika alal
muusik Adanson-Orie, laulu alal
alal E. Rikning, P. Põldmaa ja E. Uusi,
rahvakunsti alal U. Tooni, balleti alal
R. Olbi, muusika alal N. Goldsmidt
ja O. Reets.²⁾

Dekadil ajal näeb seltsi
normaalne muusika muusika näitus.

Nõukogu Balti dekadil etteval-
mistamiseks loodud riikkomisjon meeldus
kas ome töö edendamaks läbi viimiseks
instituti muusikalade alamkomisjonid.

---

1) . Sirp ja Vasar, nr. 4, 26. okto., lk. 8 1940.

V. Orni mälestused.

2) . Sirp ja Vasar, 1940, nr. 12, 21. det., lk. 1.

Dekaadile esitatakse teoste jaomitus mu-
jutava kunsti alal i. maalehted meistleri
normaldada, varid sellen sobivate tööde
valik jidi teimuma meikidelt Eesti NV-s 1941. a.
sürgiseni peitavalt valoleomingulistelt näi-
tustelt jö esinemistelt." Peeti karelikuus
uletuslikke tellimusi anda kunstnikelle
meikide kujutava kunsti aladel. Otsustati
dekaadile esitada väljapanekutena esku-
jülikeid maalide jö skulptuuridega maunis-
tatud jö sobiva mööbliga sisustatud tööli-
klubi, noolekusaal, punane nurk uun-
kune jö maa tööliste korteri sisustus. Ni-
mas uis aasta loomingust maal, skulp-
tuuri jö graafika alal jidi teimuma il-
vastenäitus. Peale selle taheti normaldada
minäitus laste joonistustest 1940./41. õp-
peaastal. Dekaadid levitamises otsu-
lati trikkida rikkalikult reproduktsi-
onidega maustatud brošüür Eesti NV
muustist.²⁾ Need tööd age sõja oluone
lõttu jäid jöseli.

Kahjuks lehti dekaadi eelteid
isue vaiksell. Avalikusell oli sellest

---

¹⁾ . Siirp jö Vasari, 1940, m. 5, 2. nov., lk. 5.
²⁾ . Siirp jö Vasari, 1940, m. 6, 6. nov., lk. 1.

ettevõtte tegevast suurest iirihusest (päris) võke leada. Kerge organiseerimise teinud kunstnike liidu OT-s, samuti e. a. aegade kunstnikel antud tellimuste nimes- tri. Mõned aal ant liige suured teed, seljures jäeti aga mitmed eesrindi- nud kunstnikud tellimustest heepid ilma, näiteks ed. Viirelt, P. Preen, A. Je- goner, N. Ormiston, R. Nymen, J. Püht- lepp, B. Kaastik, D. Vorum jt. Etisarbe- mehane olus olnud teemas kunstnike kesolekul läbi arutada ning selle jä- relle siis võlgi kuulutada avaliku nause- dite meistlus preemiatega. Parimaile väistelefale olus järgnevad tellimused.

Täiendavelt anti töötellimusi deuaad- jaalus maale aal nill me O. Sädeuile ja F. Raudel'le. O. Sädeu maale teo "Süelaeidjad" ja F. Raudel suuremöö- telise maale "Kandlusalaude teyus öestis 1905. aastal". Varum sai deuaa- di komisjoni otsuse põhjel me R. Uut- maale täiendava töötellimuse maale "Kalurud".

Balti riimide muusti ja kirjanduse deuaad no sues olus kujunenud

---

1) "Sirp ja Vasari", 1941, m. 23, 3. juun. lk. 8.

muutus ja tähelepanuväärneus sündmus-
sus Eesti nõunegude muusiklus. Kei-
gile püüdnudki vastama te eestlaste
dehasedige mehed tud muusikud sun-
keel ja armestusega mehed teose
vii eile ande nalle. Tamele ajel
ellus riinastanud dehad. teostumise
muusikas meie muusikutele siin mitte mul-
jete ja kogemustega.

Tamele ajel teinud me Eesti
muusika Balti paarijoni ristumise
ettevalmistamine lühilühidelt Põltsama-
jandusväituse jaoks. Eesti eses val-
mistati paanoraami, mis kujutab Naava
Kreenholmi teostusmuusika ühes nooriga,
Vaava-Naava lindude, meie kirjanduse ju.
Paanoraami esimesi valustas muusika
f. Väinöhaara. 18 m. ulatusega paanoo-
esimesi saemine, mis kujutab "Trants-
võlde keeli", teinud valinõuistlus, mit-
lest võtsid osa E. Haamer, D. Johani,
E. Kiti, P. Kauron. Örie. Paanoo maali-
mine vastuvõetud esimesi järgi pidi
teinud meie muusika juhtumise muus-
mes. Nimekatele lisand valustas naava
reieefi, mille valustas muusika F. Jan-
naava. Kõrvi esimesi valustas arhi-
tekt A. Kotti!

---

1) Sirp ja Vasari, 1941, m. 23, 8. märts, lk. 1.

1941.a. märtsis seitsme kunstnikud
Adanson-Örie, mille paanoos esis esu-
tus meistlusele meie paanoos, ja J. Vää-
rehaansi kooskõrs. Kunstnik Adanson-
Örie paanoos, mille teostes kunstnik si,
mujutas haarduse- ja kultuurile üestüü.⁴⁾
Balti riimile paanoos aueli 15. mail.²⁾
Kosmas volendit kunstnik J. Väeraha-
sil esis järgi volendatud paanoos-
joni paanoos ja kunstnik Adanson-
Örie deaoneetiline paanoos. Trauto-
nõide neel. Januti seiti ne koos-
u kujus F. Saanoos esis teostes-
este neljefidega, mis te oli ne koos-
estü. Mail saadeti ne meie näituse
väljapaaned. Teide esis esis juhtis
Kosmas R. Pallas.

Ülal näsitletud üritused lähendasid
näitogude üestüü kunstis esis suur
progressiivset pööret, korraldatud
näitused, konkurssid ja. riivastard
estüü kunstis mitte mitte, kogemus-
te ja saemustega. Üsmuordsell
kunstnikud pöördusid agitatsioon-
liste kunstiliste vormide juurde -

---

1) , kirj ja Vakar, 1941, nr. 22, 10. mail, lk. 8.

2) saanoos.

puhanurkade, töölisklubide orustamine
ja kuu dekreetumite pidupäevadele.
Peamine eesmärk oli - kuu kunstis
siis. Revolutsiooniline muutus, mis
tõrjus rahva elus, andis eunenäge-
matu elavust kunsti tegemises ja
rühmade teos. Seda intensiivselt teostu-
mist kunsti alal jätkati sõjajärgsetel
aastail ja mis iga aastaga lihe ja
ihale enam elavneb.

II

Uutest suundadest ja taot-
lustest Eesti NSV kujutavas
kunstis 1940-1941.a.

Alajärjenes pealisk näitleb kujutava kunsti probleeme Nõukogude Eestis 1940. a. ja 1941. a., võttes aluseks sotsialistliku realismi põhinõuded.

Suured nõuded, mida esitati Nõukogude Eesti kunstnikele, millel rahvas ootas uusi, seda ajastut väärtivaid kunstiteoseid, vajavad selgust paljudes põhilistes küsimustes.

Esimeseks ning kõige tähtsamaks eelduseks nõukogude kunsti arenemisele on õige arusaamine ühiskondlikest ja poliitilistest nähtustest nende arenemise teadustest. Ei saa tekkida sügavalt haaranavaid nõukogulikke kunstiteoseid, kui nende looja ei suuda õieti orienteeruda ^{ühiskonnas}, kui ta kogu hingega ei ela kaasa maailmale inimkonna parema tuleviku eest; kui ta ei oska eraldada seda, mis ta ümber on edasiarenevad ja tõusvad sellest, mis seal on igavevad ja hävinevad.

Nõukogude kunsti loomingulises metoodias on sotsialistlik realism, mille

arendatakse edasi progressiivse kunsti
parimaid traditsioone. Nõukogude kunst-
rikkud lähtuvad oma teoste loomisel
marksistlik-leninlikust maailmavaatest,
mis annab orienteerumisjõu ja arenea-
mise ümbritsevate sündmuste ossemisest
sost. Marksismi-leninismi näel oma-
vad kunstnikud võimua melva, mis
hõlbustab õieti käsitleda kujutatavaid
ühiskonda ja aega. See tähendab seda,
et nõukogude kunstnik ei siia elust
remal mingi kõrvaltvaatajana, vaid on
nogu oma olemusega seotud elu prak-
tiliste küsimustega, võtab sellest tuge-
likult osa, elab osemiselt kaasa mõn-
ta pingutused ja taotlused, võitlused
ja võidud.

Sotsialistlik realism nõuab, et ku-
jatakse tegelikust tõetruult progres-
siivses arengus. Nõukogude kunstnik
ei suhtu ümbritsevasse elu inimeselt,
passiivelt, vaid majastades elu annab
omapoolese hinnangu elunähtustele.
Tal on ühtlasi suur ülesanne maasa
aidata teitama rahva võitlustes sotsia-
listliku inimese ülesehitamise eest.
Nõukogude kunst on siigavalt partei-
line. Ta ei näita inimes elu tänapäe-

vast palt, vaid ka tuleviku ideid, mis te-
mas arenevad.

Töötunduse mõual on sobalikkus
realismi eeliseks jooniks rahvapäraks.
Idea ei tule meista vulgaarselt, nagu
kunst peaks illustreerima naturalisti-
kult igapäevase elu pisimähitusi, vaid
peab kunstiliste vahenditega kajastama
mitmekülgset rahva elu ja olema au-
sadev laadelt huvadele. Et rahvapä-
rane kunst ole otstarvet täidans rah-
va ideelis-estetilisel kasvatamisel, peavad
kunstilised vahendid olema mõime-
kult selged, lihtsad ning samal ajal vas-
tama kunsti spetsiifikale. Nõukogu kunst
on aktiivne tegur kommunistlike ühik-
konna ehitamisel ja ta täidab oma suurt
ülesannet ainult siis, kui ta suudab
suuri rahva hulki haaketa ja neid suu-
mata.

Sobaliku realismi on mjuutlematu
ilme kõrge ideelisus, mis teeb kunsti
aktiivseks, võitlevaks ning elu ümberar-
jundavaks. Idealisus ei tohi aga olla
ningi sülgereputatsioonilt, ningi nõrka
annus, vaid see peab olema orgaaniline
osa kunstiteosest. Tros peab olema au-
sadev ilme "hildumise". Siis teostub

se inglasi lause, mis te tulevate kunsti kohta ütles, et see on suure ideelise sügavuse, teadlikkuse ja suure ajaloolise mõtte täielik liitumine Shakespeari'eni lause ja mõjutusega.

Kunst kui üks inimõudliku teaduse ja maailma tunnustamise ideoloogilisi norme väljendab alati inimese elaste või rühmituste maailmavaadet. Sotsiaalselt reaktiiv on ajalooline nähtus, mis teeb läbi mitmeid arengustunde, arenes eltsama tunnustuse juurest sügavama juurde. Vaadeldava perioodi eesti kunst tegi alles võrre samuel, nende teel arestada, et õiglaselt hinnata üht või teist nähtust. Kunst üh juba vili tuma ja teetada see see mitmesuguseid niilgi, mis ta i suutnud veel tungida (või) sügavale arenguprotseeridese, mis teinud inimese ja inimeste teaduses.

Selge oleus täiesti väär arvata, et sotsiaalselt reaktiiv on niingi kunstivool või stiilimanneer, mis kitsendab kunstnike individuaalselt avaldusvõrre. Nõuabpõrdukt - ta üh üeldab mõige suuremest mitmusest stiilide normide rakendamise. Sotsiaalselt reaktiiv i võimalda, vaid otse

nõuab teose nõrget kunstimeisterlikkust.
Pärast murrangupäevi õestis haust.
aktiivsele elitama uude uut masuades
varu loodud püüde, millest saab võrrelda
sotsiaalselt kultuur. Meie kunstiorgan-
isatsioonid aitavad paljudel naiste kunstnikel
uute vormide otsingus ja reueuueuue.
Väga tähtsaks olid läbi viidud loengud,
diskussioonid, näitused. Nagu ulpsel näsit-
leud, korraldati kunstinäitusi nõuueuue
nõuue viimisel aastal väga aruueuue nii
Talluuees kui ka Tartus. Meie näituste
ja niue korraldatus näitluste põhjel
on näitlusteueuue aktiivseuue kunstnike
leueuue 1940. ja 1941. aastal.

Sel pingelisel ajal mitte keie kunst-
nikud ei saueuue oma abelueuue jäada,
ora niue rakendad nõuue oma energeuue orga-
niseuue tööle. Nii on ka näitlusteue paljud
kunstnike ^{esineuue} näitlusteue töödega niue nõuue
nieteueuue näitlusteue. Enamieue loetas
edasi, rikastades oma niue loouue
uue temaeuue. Seda oluueuue püü-
das 1940. e. sigisnäitus nõuue oma niue-
nieteueuue, uue enaue aga 1941. a. nuue-
näitus. Nõuueuue näitustel Talluuees ja
ka Tartus ei püüetud eitade teid
nieteueuue suuueuue niue ideelisel
niue väljenduseuue.

Õsmajoonus tulus peatuda
Adamson-Éric's (1902.) loomingu juures. Kunstnik õppis peaaegalult Pariisis
 Andrei Lhoté'i juures. Väga suurt tähtsust
 omas Adamson-Éric's kunstnikulise kujunemisel
 Andrei Derain, kelle tööde tagasihoidlikkus,
 kuid peent meelolukat koloriiti ning
 klassikalist kompositsiooni ta meenord
 uskujuas võttis. Derain'i mõju on
 tunda Adamson-Éric's vanemates töödes,
 hiljem muutuvad kunstniku värvid hõl-
 damas jü rikkalikumas.

Munrangulise Nõukogude Eesti
 kunsti arel e. jäened Adamson-Éric
 nõwalt vastajaks, vaid aris aktiivselt
 teotema. Juba 1940. a. oktoobris, tööli-
 jühtide portreede EN Kunstnike kooperatiivi
 näituse esimes ta tööga, Läänemere
 rannikud. See ei. J. V. Stalini
 portre (ei), üks viimetest matsestest
 sellel alal Nõukogude Eesti. Maail on
 J. V. Stalin kujutatud parrannikud,
 millelt avaneb vaade rangule Läänemerele.
 Rannal nõvastavad kalurid paati,
 mille mastis lehvib punane lipp.
 Adamson-Éric on ka oma raami rannen-
 danud propoganda ülesanded täitmises,

---

1) „Sirp ja Vasar“, 1940, nr. 4, 26. okt. lk. 5.

päimides, dekoratiivset rahvalike ornamen-
tika motiivide vahel loomugi. Käigi
maed proletariaad, ühinege!" ja
. 6. VIII (1940).¹⁾

Adanson-Örie võttis osa ka Eesti NSV
esimesest kunstiväistlusest, kus teda kujutava
kunstide Sihtkapitali Valitsuse poolt pre-
meeriti töö eest „Lüüna-Östi“, mis ol-
mööldud pannuena rahuseõõkale
(end. restoran, Pariis). Töö oli dekoratiivne,
nille kunstnik oli loonud antud sisse-
mi mõju tõstmiseks. 1940. a. sügisnäitusel
võnes Adanson-Örie kolme tööga, kus
nõut „Kevadel“ esandati Eesti kujutava
kunstide Sihtkapitali Valitsuse poolt. 1941. a.
kunstide kevadnäitusel oli kolm töö: „Tal-
õhu motiiv“, „Puhkus teel“ ja „Abha-
sio motiiv“. Kaks esimest tööd olid niipe-
suavad, olles maitsena kolonniid. ja hõ-
maalehnikaga. Nüüman ümberloetud töö-
age tundub taeme tumas.

Peale ülesemetatud maalede võenit
kunstnikul veel nnda teisi töid, nagu
„Asendame rühme lairuid“ (1941), „Kait-
stööd Läänamäel“ (1941), millised vol-
mitid tagalas. See loomulik on neile

---

¹⁾ „Sõja ja Vastu“, 1940, nr. 7, 16. nov., lk. 4.

määrduvus hall-pruun koloriit ja no
sisuline mannetus. Normikujunduslikele üi-
simustele peatählepanu pööretes jättis
ta tahaplaanile koose sisulis-ideelise
kiirje. Kunstnik tegelas tal perioodil
na portreekunstiga. J. Sempri portrees
on kunstniku lähedane suhe modelliga
võimaldanud tal anda kujutatud isi-
se iseloomulised jooned loometreult.¹⁾
Nõelidulise Põllumajandusnäituse Balti
paaviljonile esitas kunstnik tööd
"Traktoristide kooli" dekoratiivse pano-
raamina ja dekoratiivse pannoo esküsi,
mis kujutab hariduse-ja kultuurielu
Eesti NSV-s²⁾. Selle esiplaanil ol. kujutatud
koolihoone õpetajate ja õpilaskonnaga.
Taustaks on deuna-Eesti maastik,
Tartu linne ja selles eralduma iili-
kooli ja tähetorni siluetiga. Pannoo
maalis kunstnik ise Moskvas, kuhu
ta suunati 1941.e. märtsis koos nupur
I. Sannanehiga, kes valmistas pan-
nood naunistavas reljefid.³⁾

Kunstnik Adamon-Öric'ul on tüüp

---

1) .deomny; 1941, nr. 1, lk. 87.

2) .Sirp ja Vasari, 1941, nr. 70, 15. veebr., lk. 5.

3) .Sirp ja Vasari, 1941, nr. 10, 8. märts, lk. 3.

noupositsevi tunne, ta teid it leomustab
dekoratiivsus ja peen niavusiküllus. Kunst-
riku osatähtsus Eesti kunsti nõukoja
nõime viimesel aastal on olnud niillett-
ni suur, mune ta leevinge võusel võtli
osa aktiivselt no organiseerimistöist, mu-
ludes (entseebripiduste kunstnik-briga-
di liikmete hulka ja oli Eesti Nõukoja
Kunstnike liidu org-teinnoone seuretar
mees kunstnik K. diimandiga. Samuti
oli kunstnik liitliidulise Põllumajaj-
dusväitus Balti paarijoni Eesti NV väl-
japanemise oses kunstiliste ettevõtte-
luse teostajaks. Oles aga tahtnud
wähe, et nii andes ja harruresselt vijses
kunstnik oles imber harruress ome suure
leevingulis meede, mis oles võimalde-
mud tal ome taand: rakendamist ideelise
sügevamate kunstiteoste loomises.

Balti paarijoni maastamine töist
võtris osa veel kunstnikud J. Väerahaan
ja F. Jannanees. Väerahaan, Juhon
(Johannes) 1902) valustas panorami es-
niisi, mis kujutas Narva Kreenhoemi
tööstuskeskust ihes kosiga, Vana-Narva

---

*) "Sirp ja Vasar", 1941, nr. 32, 10. mai, lk. 5.

kindlusi, mis kirjandust¹⁾ ju. f. Väärakausu
 töö, "Metsatöölised", mis valmis 1940.a., ku-
 les vaadelda kui üht esimest katset luua
 teemaalset maale: neukogude võimude²⁾ Ferdi-
nand Sannamets (1895) kujutid Balti pa-
 riteid ja mis valmistati Eesti. Kujutid
 kujutavad Eesti NSV-s iseloomulike töö-
 protsesside: ülemine-tööd põlvkonnikaevan-
 duses, alumine-karjapidamisega seotud ole-
 vate töid. Mõeldatud töid olid esitatud
 muusika näitajal 1941.a. Tallinnas ja
 said tunnustava hinnangu. F. Sannamets
 töid "Oma lapsega" ja "Kallid" saadeti
 Moskvas NSV-siidi Rahvaste Muuseumi.³⁾

Sobralistliku reaktiiv meeltega liidid
 võib-olla kõige ilmekama näenduse Andrus
Johani (1906-1941) loomingus, võrsu-
 nud värske ning sepa perekonnast Tal-
 linnas, on Johani läbi teinud prima vae-
 narikka õpinguajaga, esmalt Tallinnas Bi-
 gi Kunsttööstuskoolis, seejärel Tartus nor-
 gemas kunstikoolis "Pallas" kuni 1933.a.,
 mille ta lõpetas Ado Vabbe õpilanna
 maale alal. Joonistustes avalduvad

---

1) "Sirp ja Vasar", 1941, nr. 10. mai, lk. 5 ja
 nr. 8. märts, lk. 3.
 2) "Sirp ja Vasar", 1941, nr. 21. juuni, lk. 6

Johani talent, nende silmanähtis ja näe oia-
mus eiigi varemalt." Ajajärgus, mil meie
mujutavas kunstis ristlesid veel mitme suupu-
te „isuid“ järeleained, leidis Johani pest-
selt tee isikupärasele realistlikule käsitus-
viisile. Lakkamatu tihedate lihtkrahvaga
ja selle eluga õpetasid teda see mitme-
mülgelt tundma ja seda avasilei vastle-
ma. Johani teras pilk leidis huvitavaid
ainestikke näinjal, ta mujutas rahvatiipe,
leemi, maastikke ja linna motiive, mida
muus ja jäädustas lakkamatu innuga.
Kõrge maits ja narmas mudlus plüatsi,
sõepulga ja riidi tarvitamisel juhtisid ta
kunstilist arengut üha sirama ja isikupära-
suna, ühtlasi maalilisma nälgenduseviisi poole.
Johani suhtus pingele ja täis tõidusega oma
ivusandesse. Ta õppis see põhjalikult
tundma.

Kunstivõeti „Pallas“ lõpetas Johani
müüpe meistriana, mis näitustel inimeses ei
mõitnud juba mudla portreoni mis kunst-
elus: ta valdas meisterlikult realistlikas
joonistust, samuti õhumaali; ta ainevald
avardus üha, need säilis tihedate leoduse

---

1) „Nõukoode Naine“, 1957, nr. 5, lk. 19.

„Õhtuleht“, 1946, nr. 24. juuni, lk. 4.

„Postimees“, 1946, nr. 15. sept, lk. 3.

ja tõeluga. Ta palett, mis alguses oli pruun-
rihas, muutus elavamaks, värvinäsitlus
diskreetsemaks. Kuid ottingud jätkusid. 1938.a.
loodud „Jõumehes“, samuti järgneva aas-
ta loomingus „Teit nurga“, „Rahvapidu“ loob
läbi joonstulise näsitlus nees äärmiselt
ningaste looalteeonide mahtamisega, mille
kontrastide mõju sageli lõhub maal: ikt-
use. Alles lõpetamata jänesid 1941.a. Bal-
ti riikide dekad: tees mõnevõrra taatub
su värviringia ning viitjab Johani mille
auringutele nõueregulius kunstinäsituse
munes, mis esdada teis ta joonstulise ja
maaliste väimete tasakaalunat sünteesi?
Keskset kohta Johani loomingus omab in-
men. Kunstnik pühendab suurt tähele-
panu portreelle, mis teda väliste sarnasusi
nõuvel huvitab tõsiselt karakteri välja-
teemine. See tõttu ellistas ta modellius
inimesi, mida ta hästi tundis. Kordumalt
on kunstnik portreerinud oma vanemaid,
allimaasat ja teisi lähedalstavaid inimesi.
Nagu paljudel portretistidel ni on ma
Johaniil olnud parimaks modellius ta
ise. Tema autoportreed kuuluvad portree-
žanris tema loomingu paremike hulka.

” „Sirp ja Vasar“, 1947, m. 22. nov. lk. 8.

Johani loomingus tähtsamaks alaks
tuleb siiski pidada olustikuvaat. Ta elus-
tiku kujutavaid teoseid mäidavad oma sü-
gava humanismiga. Brumsteri ehtsa in-
muse vastu hõõgub tema parematel
olustiku kujutlustel, nagu „Töötavad
naised“ (1941), „Mustlaspeis“ (1941), „Kartulipep-
pjad“, „Noormees“, „Dietiel“ jt. Johani
tegi nähtis ka kunstiliselt üldstade reha-
elus teinud murrangu. Ihkens meene-
mas näitaks lahkendade uude ilusannit
realistliku meetodi abil, on kunstniku paigi-
figuuriline neuportreeon „Töörahu de-
monstratsioon 21. juunil Tartus 1940.“
Ohari tees jäi lõpetamata kunstniku
ennuulge surme tõttu, harkes ta merd
tänapäevelgi oma monumentaalsusega,
mijude teetruudus ja elulisusega, kunst-
niku muljete värvusega ning tema hing-
liku naerallamusega rahue ühildul.

Pildilt voolab meile vastu rahue-
mass. Kõrge ja nitres formaet leob mul-
je rangukäigu lõpmetunst ja tungle-
musest, mis näib purustamist mõni tõu-
ned oma teel. Kunstnik etõi neuporit-
treeonile sellist lahkendust, et massi mõju
ja liikumise diivakuine narkaus välje
inimkarakterite meenuust ja nitruus-

sidus. (On Hästi) leitav pildil kujutatud
 reingraigust osavõtjate revolutsiooniline
 heeg ja tarmumus - iga figur on omaste
 portree, viti ilmeas on naine punase rā-
 tiga. See ülesanne oli jünnokhan armul sel-
 lisele sügavalt rõhke see tundjale, nagu
 Johani, mille i olud tantsi omis wange-
 lan väle mõelda, sest nad oli talle
 juba ammu tuttavad: neia need tääl-
 sed, punnaised, nejamehed, mille mõtus
 palgeid oli norminud mere hõuse päe-
 va pärast, astuvad niid nõudele sam-
 mul wng nõon helgib nende nägudel.
 Kumber töötades etüüd materjali, emel-
 das kunstnik mõn mitteolelise, teisejār-
 guise, neendades wng tähelepanu iiri-
 muste pulbitsevate tunuste väljende-
 misle. Kolonit, mis neomel oskumel-
 lestest, ondest ja nende iluimeenustest
 wng mõnest sügavpunasege tehtud
 aktendist, on jehcubult elurõõmus ja
 pidulü.

Terne B. Johani 1940/41. c. tähtsari fö-
 illustraditööd D. Jakobsoni neulled.
 le wanebuillustratsioonidene annel te
 wng meitluspile uimuaust. Siin paistob
 ilma kunstnik omis leõlõnusege tüü-
 pide leemisel. Eriti huvitav on aga se,

et ta onab kirjamine laadile rist elade ja
 illustreeritsoon: nehauded raamatu au-
 tori stüble. Eriti meeldejäse on ränd-
 muurid kujitav leht. Selles on võrre-
 tu elutundmisega jõeustatud karmist
 eluolust läbiuained inimesed. Plates
 neorustkult murest peirist wing lö-
 pitades täiesti murtud inehidiga, on
 mee us erinevate individuaalsete
 vide, seda on seenu müneid iline
 saabus - meitlus eluasolu ust napita-
 isui inimvaenulise tingimustes. Osus
 küpisevõde andis kunstnikule meime-
 lus nendesse lehtedesse paane siin,
 mis on elatustilium illustreeritsoon väru-
 nomist. D. Johani 1940./41. c. illustreeris

D. Johani novell, neyu. tius päijudest,
 „Nakaneimine“, „Reames Reetias“, „Kange-
 lane“, „Kirjam ja armustus“, „Tung nau-
 gustesse“ jt., H. Nisnepuu „Kass alyust“.
 Need illustreeritsoonid valiti dekadile
 eksponeerimiseks.

D. Johani võeti osse me näitusest.
 1941. c. meede isnes kunstnik Tartus
 mitme kõige. Nana sume test töidest el
 „Eit kunge ja untest“, „Mustlaspõrsi“
 uing. Tallinn Tartu. Niiuasis töis
 deumneerit maalimis printsiip, eriti

võlel selles atmosfääris märklus, millest on põimitud žanriline tänapäevane märkus. Selles ilmuvad kunstnike kui liivimäe vastlejo valdumised. „Mustlaspreid“ on ilmevõimuline karakterportree. Kuivadid kunstiväitlusel Tallinnas oli B. Johani viitadud vaha viitluselise tõeaga: iihelt poelt energilise jooneväitlusega, intensiivsete beendega maalitud „Mustlaspreid“, teiselt poelt maaliti „Etüüd Tartu linnalt“, mis oma õhuvõimuse ja värvusega on väitluselise ja kunstiväitluselise standardi B. Johani žanriline loominguul. Johani vastleb maalitud esuvalt kui iivimees teetsemeise asit.”

Ka iivimeesloomuse organisatsioonist võttis B. Johani osa selles EN Kunstnike liidu OT ühis loomistest (teine oli R. Lagrits), meistluste žüriide liikmeks, EN Kunstnike liidu OT Tartu orakomise viimikus ja iivitlasi org. teinõukogu esindajana.²

B. Johani, mis aastate kestel oli rööveliselt nappamused ja arenevad, võttis meid asude uut mis iivimeesloomuse meiste iivimeesloomuse tulumisele. Keskandri Eesti perioodil oli B. Johani väike te-

¹ „Sirp ja Vasar“, 1941, nr. 24. mai, lk. 8; nr. 2. juuni, lk. 6

V. Orni ja B. Johani mälestused.

² „Sirp ja Vasar“, 1944, nr. 18. mai, lk. 5.

gaarheidelt on võetud võimendavast
 iustustest. Alates 1940. a. juunipöördest
 kunstnik aktiveerus, võttes osa demons-
 tratsioonidest, Töölisnõukogu tööst ma-
 lades sisse maal, loomingud. Väga ruse-
 malt väljendab me ta mit elutunnet
 surmavale niis, mille ta märkis, et ta
 on partei kommunist, kuid on veel
 vähe saanud teha rahva heaks...¹⁾

Johani langes mõtluses seotud liin
 meditsiini vabadus est. Ta ei ole
 nappide oma mõnede tipud. Surm
 matustas tema tegevuse ning keemil-
 gulari kaaretsi ja stringid. Ent see
 pärand, mille kunstnik meile jättis, on
 rikas ja mitmevalgeline. Nii moderniseer-
 perised progressiivse kunsti isudajate mi-
 na isinist mõnede aasta aktiivsemate
 ja viljakamate kunstnike seas kuulub Jo-
 hanilt auroht.

Ka teine demokraatlik kunstnik
Kaarel Liimandil (1906-1941), kes
 hukkus rahvaarmee Tartu pataljoni liik-
 mena mõtluses sama faasidide vastu,
 polemeis õpingute kogu lühel ega meel.
 Kunstnikul tuli pidada raske mõtlust
 oma sibi saavutamise. Ka Liimand
 astus „Pallas“ kunstikesk, mis võles

¹⁾ M. Johani mälestustest.

muusikumiili noori oma vaba õppemoto-
diga. See õppis na diimand prof. A. Nabbe
atellis, ning ärakas muusikaväitustel juua
õpingute päävil tähelepanu oma teostega.

K. diimandil on suur maalijate annu.
Puhkusest muusiku tegevusemendid ja
elujärgi nõnnevad nõi tema maalid.
Kunstnik on olnud nahki ära jätta
vähimatki püüasja teda imbitsevast
värvivõlasest elust. Selle tagajärjel na-
dus ta mõnigi nõrd iheriõlgelt puht-
maalelise väsitlusbaadile, pööranueta
vajaliku tähelepanu teos riivile mül-
jile.

Ka diimand matsetal 1940/41.e. aja kes-
le-temaatilis maalialal. Nii maandub
ta draadi jaoks neupositseoni. Rong-
väin (1941.e.)²⁾ Selles täitava rahva de-
monstratsioon väsitavas teoses liab
väsitavas teoses) väljendus kunstniku
siras usk töörahvasse ja rühmuse
norma elujärgi. Omaaneta nojemusi
temaatilis maalialal, leob ta riiv
teose täis rõnnevat värvivõnu, nõi
mis ielõnne nõi mõjub vajivald
ja plauatlikult.

1) "Sirp ja Vasar", 1947.e., nr. 8, 22. nov. lk. 4.

2) "Sirp ja Vasar", 1948, nr. 20, 18. mai lk. 5.

Tänu oma senistele kogemustele on K. Liiwand portreedes sügavam. Kunstnik rannudab niii koloriidi täielikult portretitama olemuse ja hingelise süundi avanis teadusse. Oma portreedes on ta saanud täielikult teose vormi ja sissekoõla. Silmapaistvamatest saevutustest väärivad viiletõstmit poliitiline „Kunstnik B. Bachi portree“, „Suulela ja Aleksandra Vae randi portree“ ja „Iseseisvust tütarlaps“ õriline tundeseisusega on teostatud B. Bachi portree. Õhuline pastellne alatoon loob liinilise meeleolu. Isegi mõningad jaonistluslikud eksimused figuuri osas ei vähenda teose kunstilistest tevikelisest üldmõjist. Liiwandi meisterlikkusest normimijunduse ja psühholoogilise karakteristika osas rõõnevad ka tema portreerijoonistused, mille ta viimastel ajal harustas neostõõtades omne abinaarse Brio Bachiiga.

K. Liiwandi mitmekülgne aruvalikus, tema originaalsus ja maastatav temperament rõõtvad talli Nõunegude Eesti noorema kunstnikkonna hulgas suure peolõõs. Innusalt nõõtis ta osa ma kunstilise reorganiseerimistõõdest.

Tema kirjasa loominguise ja organisatoor-
silitis tegemise valmistas aland soela,
mis ta lauges tüelise patrioodina.

Nõunegude võimel aastal musti
arengule andis oma poolese panuse ka
austriin Nikolai Kunnits (1897-1944),
mis juha medantsus. Oestis kuulus pro-
gressiivsete austriinike hulka. Lõpetades
1929. a. Pallasi kunstikooli prof. Aldo Vabli
õpilaseks ei Kunnits juha väljerehju-
mud profiiliga austriin. Ilitsen aeg on
ta loominguil ainult sihendatud, sellise
mitte aga enam põhiliselt musti neete
teonud. Ise nõunegud nehuin. proletar-
riaadi mekkelt ungu kirjju austriin-
eiu raskemal hetkil leika teemud
unglre ^{teis.} laue taga, on ta oma kunstis
püüvalt teinud jäienud temole lähe-
dase sehtiaalt mehaanika kirjutamise.
Sellel pühendes ta oma interjöörid, fi-
guratsioone kompositioone ungu kohet na-
gu pessimistlikud meotoonid melonii-
diga maestriid.

Kunnits ei individualiseeri kunagi
oma tegelomonda lähemalt, nagu side
leib Johani, vaid taotleb alati tüübi
leemist. Ta figuratsioone püüab liim-
mus isegi siis, kui nende tegemise side

eldas. Tema loomingu pole vahet vormi
 ja siin mõel, kuna väljenduvahendid
 kasutavad olse siinist välje. Tema maagi-
 laste elu on talleid vaeririvast tööd, mi-
 de ta siin vahetult ei kujuta. Murran-
 gu tema loomingu listese kaotlusesse
 teeb 1940. a., mil ta kavatses luue töö
 täis tööpaest ja monumentaalset jände.
 Sellises töös pidi Kummitsal kujun-
 ma pannaonavaud "Rehealusel"
 Teos on väga lühne, milid kapidaalsus
 ja see mõttes iseloomuliku muustriku.
 Täiel väärne muustriku enisekordami-
 ses kujunes töö "Kalev purifod (1940)"
 Selle tööga saues Kummits 1941. a. muus-
 kevadnäitusel. Siin esitatud töös jätkab
 muustrik preletaalne tüüpide loomist,
 mis mahjus on jäänud liige sumasti-
 lises. Ta on loonud figuratsesse neu-
 politiooni mõned oma parimate täne-
 vauvadete ja maestike siinella hämmä-
 valgustuse, mis siin aga ei anna niisama
 häid ja loomulikke tulemusi. Selles töös
 elus pidanud teoni vaheldus ja valgu-
 suväärtlus rõhutama töötajate riikuse
 ja nende tegevust, mitte aga seide nar-
 jame. Niiisugune autorile omane "pileet"

1) Rahva Hääl, 1940, 16. nov., nr. 7, lk. 4.

2) Looming, 1941, nr. 1, lk. 35.

kolonist oaks vastuütavani ta hämaralt
 interjööridelle, i sobi aga mehe loodust mu-
 jitauele maalile. See on mõjitatud teeliste
 ilms pötkendamalt melanhoole ja sin-
 geneite. Näitusest loetakse tein teos
 'Kauus' on tunda mõjitate saamisest
 P. Johaniilt.

Kunniitsa loominguile amplifund ei
 waktlemetult tunduvalt nitsem mi jo-
 hanil, aga oma inislike siirusega loo-
 dud, siigavalt meelolemate teostega on
 temagi Nõunegude eesti muusika teosud
 isinupärase ning väärtuslike lüand.
 Kunstnikule kuulub se teene, et ta püü-
 di luua igapäevast elust zarmaseli
 kaasajast eesti muusika. See kunniitsa len-
 ges fariidlike okupantide ohvris.

Väga aktiivsed olid noored muusniki-
 nud E. Kõrs, N. Kull, E. Haamer, E. Jõe-
 saer jt., kes Nõunegude uisime isimesel
 aastal eesti mõttid osa mi loominguile-
 ust mi ka organisatoroonilistest töist.

Õndel KÕRS (1912) muusika meede
 nooremate muusnike hulgas, kes 1940.a.
 lõpetasid muusikusele. Pallase maali alal.
 juha 1941.a. talvel teinud E. Kõrsi jeonituse-
 te ja vitsandite näitus, mis oli selles sar-
 jas esimene. Näitus hõlaldas 60 lehte, mille

bulgas oli tempera tehnikas loodud mass, kuni- ja plüvatsijoonisid. Tööd olid valitud naha viimase aasta tööd bulgast? Kui üldiselt kunstnäitustel ei esponnuta ette valmistavaid töid ühiste ja erandite väärt, siis E. Kõrs pidas mites avarates tingimustes vajalikus tutvustada näituseviisid ja nende loominguist töö mitmesuguste faasidega. Sellis viitas ta rida huvitavaid erandeid, mis andis iluaste tema ideest ja meisterlikuse nähtust ühe töö valmistamise vältel. Autor iseloomustab ise oma erandeid järgmiselt:

"Aine, mis mind huvitab, on mitmekesine. See püüdnud ainet üga leppinud ühe üheda näitlusviisiga. Nagu nendest erandist nähe võib, on siin liivkivi looduse melleolusid, roketemaid stseen inimajudega, abstraktsiooni elavast loodusest jne. Lõmbuise su oma väljendusrikkuse ja meeldivusega pakub alus loominguist tegevust." 23)

Eest. Kujitava Kunsti Sihtkapitali valituse poolt väljeseisustatud pannoo- ja seinamaalide, skulptuuri ja graafika ideemaandite meistlust 1940. a.

1) . Siis ja Vares, 1940, nr. 6, 16. nov., lk. 7.

2) . Siis ja Vares, 1940, nr. 2, 12. nov., lk. 8

3) . Kommunist, 1940, nr. 103, 16. det., lk. 5.

sügisel nõtkid see uel iilelumetatud
muustrikkus ja ne teisi, mis said premerite
osalistes. Esimehordiselt maunistati meid
väljakuud hüglapannusodega¹⁾

Endu käisi premeritud maelis
, 1905. aasta suure lähtsa mehe ruimene²⁾
Kujubades agitatorit töötajate ruumel,
ei muutunud muustriks idasi anda sidet
mõnedele ja muudele jaskomne vahel. Need
inimesed ei muuda mõnedele, nad sisused
niisama suurete. Keemprotsessid on
teo keemprotsessid. Reproduktiooni amsel
meie järeltada aga, et muustriks pole
muutunud leida teigeid vahusordi väru-
mäsitluses. Hämmaselt tundete meloodia
lõttu nendab sinamaleline meeldend
teos iilitugevasti valgustatud ruumi.
See on teos sügavusega, piinaline, mis-
lõttu tal puudub ruumi avardas mõji.
Kavandine ei ta dekoratiivne, misde
suure sinamaleline elas maastanud suure
mõjuuse. Kahjuks tuleb näha, et see
kavandit leues pole muustriks lähtunud
mõnede meenusest ise ruumid.

Peale ideekavandite meistluste nõtkis

---

¹⁾ "Kirj ja Vasari", 1940, nr. 6, 16. nov. lk. 7.

²⁾ "Kommunist", 1940, nr. 103, 16. det., lk. 5

Õ. Kõrs viimisel nõukogude aastal oia
veel näitustest ja ühiskondlikest tööst.
Tartu kunsti kevadnäitusel oli kunstnik
vitatud töödega „Vaade Nõide välja-
kule“, „Natuurmort“ ja figuraalmaali-
dega. Esimese lõpetas nist kunstnik
B. Jegorov (su. õrni mälestuste põhjal).
Maitseka värvikäsitluse abil on kunstnik
saavutanud meeldiva pinnalise ja ruu-
milise efekti. Aktuaalse tüuga dünaa-
milise maal „Ülestõuse eel“ on neu-
positiivsele tihedele ja kumendatud,
nord püüdnud isikute lähtu narsenti-
nistika. Nümasel püüdnud vastamata
on „Ülestõuse eel“ süni üks viimisi
setraalistliku realismi huvitavamad
naberd sest kunstis. Kunstnik Kõrs
ei nõukogude reime viimisel aastal
alles kujunen kunstnik, kuid ta suh-
tus täie töödusega leoninge litte
ilusannetes. Kõrsi nabsetus veenu ja
pingevitas arengute esus nõudlasti
lõpüks välgü jõudnud täelisele monu-
mentaalse väljendusviisi leduksle,
mii ta esus jäienud meii ühiskonda.

Samaal õesti kujutava kunst. Shtkapi-
tal: Velitsuse panno- ja seinamaal. nõistlus-
tel sai preemia na Nikolai Kulli (1894-1948)

Balti jaama 3. klassi eeteruumi jaoks
lehedud „Õhitus“, mida võib lugeda täiesti
rahuldavaks. Maali ühel äärel esineb maal-
naja ja teisel saagiga figuurid, mis merki-
vad tuest jänvilisele eile, rõhutanud töö
momenti. Siinult kinnist osa, poolli ole-
vat õhitust, oles pidanud tiibadega
samas mõõtvaherokras ja enam iildjoo-
tes kujutatama. Nimetus järgi, on veel
teada kulli töö „Tagahoovis“, millest
omandas Töö Rahvusmuuseumis mees teile
kunstnike töödega puhkoodude kunstili-
ks sisustamiseks.²⁾

Benik Flaamer (1908.) oli sel mur-
vanguaestel juba tunnustatud kunstnik.
Ta kuulub nende kunstnike hulka, mille
le best. Kujutava Kunsti Sihtkapitali va-
litsuse poolt määrati ergutuspreemia
maali alal. Sigismundusel sai ta töö
„Kalmikandjad“³⁾ hea hinnangu. Teos peab
vabalt vastuvõetud. Näitlus näitas auel-
dud tööriistu on vastuvõetud figuuride
pistikheisakuga. Väga meeldin on aga
värvikäsitus. See teos omandati Töö Rahvus-
muuseumis poolt puhkoodude kunstili-

---

1) „Sirp ja Vasar“, 1940, nr. 7, 16. nov. lk. 7.

„Rahus lääl“, 1940, nr. 190, 16. nov, lk. 4.

„Leuning“, 1941, nr. 2. lk. 144-145.

2) „Sirp ja Vasar“, 1940, nr. 13, 21. det., lk. 3.

3) „Sirp ja Vasar“, 1941, nr. 25, 21. juun., lk. 6.

liks naunistamiseks.

Kvadrantidele võlas E. Haamer maalid, oma. See oli maalitud töise, otsekohe suhtumisega ainesse. Teos erinevusi on meelde jääda. Teine teos, "Kadunud" nannal süüsi veel muustriku varasema aringuperioodi järgi. Seda iseloomustab liialdatud ekspressiivsus taotlus. Teosel on kindlasti masustatud, mis muustriku on efektiivselt mõju kõnele enam tähelepanu pööramiseks üksiküldise karakteristika. E. Haamer on palju teid pühendatud me nannale selu muistatamiseks. Ta teosid juttustavad saaremaa valumite elust ning nende rõõmudest ja muredest meel mis na maal. E. Haamer on mehenditu ja lähedasi suhtumisega muistatavasse inimestesse ol. mahtlemata üks need muustriku, mis andis parima reaktiivsus muustimärituses. Kunstniku juba varu seisis lähedal lihtselle inimesele ta rõõmudes ja muredes.

E. Haamer võttis aktiivselt osa mitmest ideekavandite meistlustest. Nii sai ta proua panna ja sinamaal. meistlustel teos ^{est} "Sepp". See, kahelemaalna teostatud töö, paistis silma

---

1) "Ränne Hääl", 1940, nr. 193, 19. nov. lk. 6.

oma teinikliku nõuportreoriga, samuti
maitsena valguse ja varju näsitlemise
ning meeldima keloniidiga. Kuid kui see
töö oleks teostatud siinamaal, ei oleks
pääsenud kõik need nõuused täies ula-
luses mõjule. Siinamaal oma mõjuu-
seks mõeldakse siiski suuremat lineaarust
ja kujunde selgust. Kuigi teos kujutab
sepikeeda, muutis on sepikeeda näsitlud nii,
et jääb mulje, nagu oleks kunstniku ains
valikul ja teostamisel ulatige olund
huvitatud maalilist, kuid mitte mu-
jutatud töö setiaalset väärtust.
Seejuures näib aga autorit juhtunud
olevat tahe kujutada inimest töö ju-
res ning seda loomulikult tuleb hoi-
nata. Muutatus teos ei mäenatud
Tartu Töölisurajä peatiseväigis esm-
naundtaniuks.

Õhimesel nennogude aastal ius-
urkinud meel rihulid ja nomilised
taotlused nandrid E. Haameri leo-
mingut meel okupatsioon-aja tingi-
mustes ja hiljemgi, mil ta lei-
voda sisurikkardi ning sigameelt tun-
nubatud teosid.

Kui mõelda need pannud ja sinamaalide meistluse aktiivset osavõtjast, ei saa märkumata jätta maalikunstnikku Olmar Kitse (1913). Meistlusele pühendatud hulgas oli õ. Kiti oma teosega „Nõim Internatsionaali“. See teos on vastuvõetav tahulmaaluna, mitte monumentaalse sinamaalina. Ometi on Kitse teos enam sinamaalile sobivaid jooni kui Kõksi või Haanemi teoses. Kiti oma teos on andnud suuremaid värvide kontraste, tugevaid aktsente ja selõttu vaatleja silma orienteerub paremini ja kiiremini. Vaatleja pilk jääb rohkem peatuma sellele, mis maalil elulise. Kuid pildi keskmine osa oma haledate toonidega lahutab pildi vasakpoolsest osast parempoolsest. Suureks sinamaaliks on teos (muudidega) figuridega liialt ühe mehjatud, eriti vasakpoolse osa. Tõenäoliselt ei ole Kiti teos loomisel silmas pidades konkreetset pilti.

Sügisnäitusest nähti Kiti osa maaliga „Vana aedrik“, milles ilmub suur kompositsiooni osus. „Vana aedrik“ on mu-

---

) „Nümmur“, 1940, nr. 12, lk. 541-542.

jutatavad rahuliku teis jumes. Kerge, kuid
me meid: vgaue, protseuolli: tud ilmege
on teos: aedume jendeage memendst. Teis
ostel: osti: kujutane kunst: sihtkapitoli:
Valitsen peelt."

1940. a. lõpul seisis E. Kiti kunstinäitus-
tel juure iuldise lählepanu keskusel.
Kunstnike rafineeritud maitsuga loodud
lõueudisid pakkusid vaatlejale suurt nau-
dngut. Maaliliselt üks tugevamaid
teoseid on kahtlemata ka "Natiir-
mont laine ja draperiidiga" (vane. Natiir-
mont vasknõuga)²⁾. Õrka värvilundega
ja meeldima valgusekäsitlusega on kunst-
nik kujitanud nurgakest interjööri,
mille esmelt põuustruktuur ja värv-
maijundite käsitus annab tunnistust
heelinast realiteedi muumisest. Varem ei
olnud meil keegi muuni mõji ja õhu-
siseruumis suutnud paremini käsitleda,
kui seda tegi E. Kiti.

Meldima muuji jätab ka "Linnu
motiiv" naagus pundege viplaoneil
ja mejadega taamal. Välu on selles
teoses koloniidi ja valguse käsitus.

---

¹⁾ "Sirp ja Vasar", 1940, nr. 13, 21. det. lk. 3

²⁾ "Nüümu", 1940, nr. 12, lk. 541-542.

Nähem rahuldav on „Su. liti portree“, milles figuuri heia on küll ilmeas, kuid tumeda rõivastuse ja kriidilise taustaga taustastastandamine muu kaalvatu-keheline näopartii näsitlus uhjel- liig teadlikult rafineerituse taotluse- lalalimeetatus töödega usines kunstnik Tartus kunst. kesadnäitusel. Tallinnas kesadnäitusel ei esponentid kunst- niku maalid „Söögiuujas“, „Su. liti portree“ ja „Talvel“? Kriitika andis niimase töö kohta miti kiitua loomun- gu. „Tagasihoidlik, maitsenas E. Kiltse „Talvel“ kuulub näitus isikupärasemalt mähtud linnavaadete hulka“²⁾, „Su. liti portree“ annab suure rafineeritud kolou- dige küll meelise ilmutõji, kuid tageli segab portreelle vähe sobiv eke- ühtlase ja piimelise äriekasitlus, mille põhjel tahes meeli portree asemel nimetada ehkalt figuuris.“³⁾

E. Kiltse kui kunstniku aring siigauuse muuas toimub pidevalt edasi, saemubades rõjefärgseil aastail veel suurema võljendus-

---

1) „Sirp ja Vasar“, 1941, nr. 25, 2. juun, lk. 2.

2) „Sirp ja Vasar“, 1941, nr. 21, 24. mai, lk. 3.

3) Jannas.

rikkuse. E. Kiti läbi tehes vastukolulise arengute, on jõudnud suure, siruka kunstijuurde. Kiti kunst on subjektiivne. Iga tükike loodust on peegeldatud läbi peenelt, ilikundliku hingele prisma. E. Kiti muudab oma loominguiga noorema põlvkonna juhtivate meistrite kuula.

Monumentaalmaalinga katsetas veel Viktor Turp (1905), kelle teos „Maatra sõda“ paistis siema oma kompaktselt kompositsioonilise lahendusega. Taluprojad on pildil noondunud väinaks leõgiriikmaks. Dinult sõjariistade ninn-varr mees-
tegrupi pea kohal mahjustab üldmoe selgust. Selletõttu muutub küsitavaks selle rakendamise arhitektuurilise ansamb-
lisse. Selle töö suandas Riklik Bjale-
jo Revolutsioonimuseumi. Turpil oli muu-
suni ülesande käsil maal, mis pidi
näitama vapraid natsionalistlikke ja
vangele nambukaaslaste- seltsimehi
Juliana ja Selma Telmanit ning Leena
Parkerit vangle.¹⁾ On teada veel üks
töö „Aitelijes“, mis suandati Eesti Kuju-
lause Kunsti Shtkapitali Valitsus poolt
(suandati) kunsti siigisnäitusele Tallinnas.²⁾

¹⁾ „Sirp ja Vasar“, 1941, nr. 19, 24. mai, lk. 8.

²⁾ „Sirp ja Vasar“, 1940, nr. 13, 21. detl., lk. 3

Õelpeel nimetatud kunstnikud ei oleud ainukesed, kes matsetavid monumentaalmaas-
li alal. 1940.a. Oktoobripidustuste ajal
ehtisid Nõidu väeajakut neli suurt pan-
nood: Punaväe motiivi käsitlev maal
hotell „Palace“ esiküljel, maks tööstuse ja
põllumajanduse ametil loodud pannused
Eesti Ametiühingute kesklinna majal
ja kunst: üng leaduse sümboleid nujit-
lav hügelmaal kunstihoonel. Kõlun esi-
mest olid kunstnik N. Nõulupi leomung,
neljas oli valmistatud kunstnik J. Gruen-
bergi ideekavandi järgi.¹⁾

Monumentaalmaalile esitatakse nõue,
et ta mõjiks oma nujude ja komposiit-
siooniga, sellelt sisukohalt leeli Nõidu
väeajaku pannused rahuldavalt. Hotell
„Palace“ hoonel oleval Nõukoode Druul
sõdurid nujitavad maal peeti kõige
mõjuvaks. Siin leevsid nõlun sõdurid
nujud efektselt esile. Tänu pildil mõel-
meile olid ka lennukid, laevad, tankid
selgelt eraldatavad. Tõus siin tai su-
tõttu vaatajail selgelt mõistetas. Põja-
lik lihtne väikekäsitleus aitab pildil eild-
mõju suurendada. Nähtavus (mõju) nõu
oli täis ulatuses rakendatud üng

---

¹⁾ „Sõrg ja Vasar“, 1940, m. 6, 6. nov. lk. 3.

õnnestunud vaherõõm meija fassaadi ja pil-
di murus mehe suurendas vulgi deko-
tiivset mõju.

Ka tööstuse motiivide loodud maal-
liti kriitika pealt oma vormikäsitluselt
ja siilt õnnestunud, ent nähtavuse
mõuet ka täiel määralt ei rahuldanud.
Leiti, et Hargi tänu peelsust väljaku-
ärest vaadabuna osa esemeid muutus
raskelt äretuntavaks. Tööliste uujid
paistid küll hästi silma, kuid stituti-
mujutav osa jäi ebaselgeks. Seda põhjus-
tas asjaolu, et kunstnik pannud eli-
näsi tleenu detailirikkaalt, mis sel-
hüglamaelide juures sobitav on. Põhjal-
tu värvikäsitlus ei ardanud kross selgu-
selt kaasa. Samade punduste tõttu ei
päästunud ka põllumajanduse motiivide
loodud maal seajaprotundiliselt mõjule.
Muidugi on need pundused täiesti mõiste-
tavad ja vahendatavad, sest kunstnikud
arvud isomeeridelt üllaselt pro-
blemi lahendamisele.

Õesti kunstnikud olid pannud idel-
selt vähe maalinud, nagu ka siseruumi
tavis loodavad maale. Iubõttu ole-
nud pannud liialt „maalinud“, kuna
just siin oleks sobinud suurem plakat-

likkus. Mida vähem detaile, seda parem;
mida lapidaarsem kujutlusviis, seda mo-
numentaalsemana ta mõjub. Suurtel
„vabaõhu“ pausidel peeti värvikõrvaldusega
palju peele hakata, sin mõjuvad muud-
laised looalteeoni-piirid märksa tugeva-
malt.

J. Greenbergi kavandi järgi valmis-
tatud maal kunstiharude e. pääsenu-
tāis ulatuses mõjuda onse amasse töttu.
Jaani kiriku esised puud lakistatid
vaadeti sellele maalile. Teda sai keegi
uletuse näha vaid nümneõnne meetri
kauguselt ümbr sebtu, tänu selle maali
suursuse, läis ta dekoratiivne mõju täis-
ti kadunud. dāhedalt vaadetes jäi aga
mõelgi, et maal ei kunstiharude väikesel
fassaadil jaks liiga suur. Sisuliselt jäi
me pildil siimbeelika mõneõnne eke-
sele, ehkki kompositsioonilt see töö
ei hea, sest siin valitsete plakateid se-
gus. Kokkuvõttes jäi kriitika süvari
mei kunstnike ismeste sammudega mo-
numentaalmaali alal rahule.”

Kunstnikud A. Nõlv ja J. Greenberg
nõnesoleval perioodil meid nimetatud-

) "Sirp ja Vasar", 1940, nr. 6. nov. lk. 3.

väärset e. loomad, misgi võinud na näituse-
le. Eesti arvukalt oli teid J. Greenbergilt:
„Müüting“ linne aänes, „Järjekord“, „Lille-
müüja“, „Näitleja“ jt.

Keski kunstniku E. Kõnriiga lõpetasid
kunstikooli „Pallase“ 1940. a. siigistel R. Kaljo
(B. Laigo), V. Karkus (K. Liimandi õpilane),
A. Jansen, (prof. A. Staruspi õpilane), G. Nel-
berg (B. Laigo õpilane). Nimetatud noored asu-
sid näin aktiivselt loomale tööle. Nende
kunstiaupala oli veel märgis kujunemata,
muid nende loomingu arenes realistlikus
mõtuses vaevnes.

Eesti produktiivne oli Richard
Kaljo (1914), kes katsetas na temaatilise
graafika alal, viitades lehti maasale
poliitilise elu ja teo motiividele. Sina mu-
tus näitus „Tänava silmutajad“, mille
on tunde E. Niinelti ja B. Laigo figuuri-
stiili mõji. See teo emandati Eesti kaju-
kava Kunsti Sihtkapitali valituse pealt.
Teine temaatiline teo oli „Poliitvangide
vabastamine 1940. a. juunis“, mille on mär-
gata kunstniku vabanemispriide vanemste
meistrite mõjist. Teos on illeshituselt
jõuline ning heegne, sgarvalt süvri mõjuvad

---

1) „Singer ja Vasari“, 1940, nr. 13, 21. det. lk. 3.

pikaks muutunud figurid. Tões, mis näitab
stseeni vauglas, on täis revolutsionilist
hoogu ja võitlusindu. Samal aastal
kunstnikul valmis töö märgusõna all
„Pöördeline suvi 40“, mis auhunati
võimesel kunstimeistlusele. Ka ekslibri-
sid puuleike tehnikas täendavad kunst-
niku joonekindlust ja juba kujunenud
maitset. Kaaljo puuleiked, mis kujitab
vad tööliste elu ja tööprotsessi, on
suur töö ilistus. Armastus töötee-
meliste neupositivonide loomise vastu
B. Kaaljo loomingu jätkus na sõje-
järgsetel aastail, mil ta temal iteelo-
muline puuleike tehnikas on saanu-
tanud nimetamisväärseid tagajärgi.

Ka noor kunstnik Diktor Karnus (1913),
kes viigiles nii temaatilist kui maastiku-
maali, võnes näitustel, Kunsti Kuvad-
näitusel oli väljä pandud Tartu ja
Narva agulmetiid. Karnus omab
meisterlikult kujutada atmosfääri, miti
seda õhuline, mis kerge loomne katab
näie nähtava ja mis on sageli iteelo-
mulik põhjamaisele loodusele. Neil aast-
tail valmisid kunstnikul veel „Hilid-
siigis“, mille esendas Eesti kujutava
Kunsti Sihtkapitali valitus, ja

"Kartul: mõtmine" kannus kunstnikupro-
fiit oli alles kujunenud, kuid ne teema
suund oli siiski - see oli realistlik. Seda
näitavad teema teosed müümasil aastail.

Lõpetanu Grete Völbbergi (1908) kohta
puudub ülevaadet, kuna kunstariitluses
ja muud artiklid ei käsitleta peale ühe teema
teis "Linnemuig: aprill: algul; millon suvan-
dati Eesti Kujitama Kunsti Sihtkapitali
Valitsus poolt 1940. a. sügisel.

Ka Afred Kongo (1906) ei andnud
viidegi unustamisväärset, ega andnud
seega maasa mu ehitamiseks. Tallest ajast
pärsineb teema maal "Steelies", mis ku-
jitalab lugemat naist naime juures väge
tuneda tagasihõlps foonil. Teine Kongo
teis sellest ajast on "Lugeja", mis oteti
Sihtkapitali Valitsus poolt.

Näinogude meenu esimesel aastal
töötas innukalt ka Barne Mikkmaa (1901-1942)
B. Mikkmaa õppis algul B. Saimaa atelijes,
hiljem "Pallens" (1934-1939. a.), peamiselt N. Trügi
juures. Tema loomingu paremiku meo-
dustavad realistlikud portreed. B. Mikk-
maa kolm portreed kunsti kevadnäitu-
selt Tartus näitavad kunstniku unelmat
tahet lähtuda modelle välisest ja
sõnust illesonulist joontest uny ande

Sellel aastal paigutus ja press. Portreed
teemaväsitlus on romantiline varjundiga,
nivauksine. Kõige ilmekama ja vabama
väljendus on kunstniku taandamine
,su. H. portrees", mis kujutab noort maali-
jat. Väike, võrreldes motive näitab
kunstniku enesekindlat siirgjoonelist
väsitluslaadi. Talle meeldinud
isitatud "Noort maali-
jast" maitses väsitluslaad ja hea tehnika.
Kõiklast: elas tulinud portreel maale,
mii kunstniku efektse pintslitehnika kõr-
val elas taolised töid meel-
marantiseerimist.

Sellest aastast on P. Mikkmaalt pärit
uus reetiline portreed "Kalev Mikk-
maalt", millele osteti Eesti Kujutava
Kunsti Sihtkapitali Nalitsus peelt ja
see väge maalilis laadi teostatud
,Õnne portree", milleid pidevalt es-
poneritakse ilu- ja näitustal sõja-
järgsetel aastail.

1940/41. a. inkupärasel kunstnikul on
Lepo Mikk (1911), õppis Riigi Kunst-
tööstusmeeli (1927-1930) ja "Pellani" (1931-1939)
N. Triigi alljuures. d. dikus töidest hmi-
lav ja tehnikum on monumentaalmaa-
lile omases laadis teostatud "Puhke-

päeval, mille ülesehitus ja meloodia
lahendus viitavad meesdele prantsuse
muusika. Selles teos on muusika muutunud
edasivõtteks järelehelke mugavalt raku
võrgu ühtlasi teatava intonatsiooniga, mis
muusikusest talupojale viitab. See mo-
ment pääseb mõjult peamiselt viisil
lugeja ümber seendunud intonatsiooniga,
mida neupositiviselt täiendavad
figuraalsed grupid tagaplaanil. Puht-
maailmselt võib olla veelgi järele
võtta on, "Vaade aknast" talu-
tagahoovi motiividega. See teos on
ühtlasi meloodiaga annab tunnus-
märke teenduse muusika viimist
sel maalialal töötada.

Elu lähedane suhtumus ja sobiva
momeni viitamine iseloomustavad
d. Niuko meelestiku, meloodia
dramaatilist maali. "Puhjad": see teos an-
dab põhjendatult loetud, et muusika
võib saavutada edu žanrimaali
alal, vastavalt sellele, et d. Niuko
lased polevad veel vähe kujunenud.
"Puhjad" on esimesi huvitavamaid
matseid žanrimaali osas Nõukogu
 Eesti muusika sotsialistliku realismi
vaimus. Seejuures on muusika käiel määral

säilitanud isikupärsust. Samast perioodist on ka maal "Kõrgi", mis kujutab meest niidamas tumedol taustal, espool naps naist ja poist. Siin on jõi kunstnikule südame lähedastunnet alams maastiku maal, milles ta on saanud kunstnikupõlvemaid ja isikupärsenard tulemusi. L. Niino maastikus haareed oma suure panoraaaniga, päikesi ja õhuga, millesse matunud milled viljelised, kangeli metsade tumedad massiivid, hõbedased jävelilmed. Lähedastunne on kunstnikule tõune. Eesti loptuues maestik.

Temaatiliselt maalid ja teist laadi õnnestunud teoseid andis mõnes nõuandjate kunstilise abita veel rida teisi Eesti kunstnikke.

Peamiselt meremaalid viljelise
Richard Lutmaa (1905) andis oma peelse hinnitava paus **Nõuandjad Eesti kunstis**. Kunstnik õppis 1928-1935 "Pallas" N. Triigi juures. Käsitlusal perioodil R. Lutmaa teed "Nõuandjad", "Rannal", "Piheljärve", "kalurid", deaedi jaoks maalitud "Lambenitjad", "Runkilõinajad" said näitustel suure hõnneku. "Nõuandjad" on kunstnik-

linnua maal, milles iluueb autou: vahetu
siveneuioonus malurivula miijööse, uue
lingimustesse jo kiiipistouu. Kuid mahjuu
pole ee iisue tihedakeeline detailiuua
maal mõnu parandavate naste je mõn-
guate lasteje neuportioouilist hästi
lahendatuu. Seetuu läbiuuasliuueta
jo vastuolu: maal: aluuise otaga on lille-
kuidiline taueueöt. Varem esue uutuuas
leuuingus magus-romantiline maue.
,Pühajäre' age tõeudab, et muustruu
hakuas siveneua uutesse maaliproble-
midesse. Tänu uuehise kolouidile on
tee: realistluue näitluslaadile läheda-
mal, kui meistuid varemuaad tööd. „Lau-
beniitjate' je „Rukkileikajate' juures
seuuestu segale suuel mäuuee maali-
muu osa miij taue uehet valituu eba-
orgaueilisus, mis ei auue tuiuekuu
ielduuejeit. „Laubeniitjaid' uuue uo-
hate uu pöhtjendaueeta auueueelikuue.
Muueue uuue „Rauue' este. Kau-
kandus „Lahue uouistariaedi peelt.“
maale „Kaluud' sai muustruu duuaedi
muuiojoni etuu pöhtjale baidendaue töötellimuu.“²⁾

¹⁾ „Sirp je Vasari, 1940, m. 13, 21. det., lk 3.

²⁾ „Lecuuing; 1941, m. 1, lk. 89.

R. Muluise on jäänud truusk meri ja rannikule siljele. Nii vastel aastatel on ta pühendanud palju tähelepanu maastikele, millel peeldunud mitmesugused loodusmehelised.

Mees, näekogude ihihinnas on tööliste tüüp muutunud. Mees muutis kujuta enam karikatuurseid mehenäse, vaid tugevaid teovõimvaid inimesi, mille nägude näeme küll tööpinget, kuid mitte ekspluatsiivise tulemusena tekinud kurnetust. Seda näeme ilmekalt Felix Randeli (1901) maalil, Paemurru-tööliste. Randel lõi ka suuremõtelise teose dekade jaoks, "Karistuskolade tegevus Eesti 1905. aastal".

Paljud kunstnikud näitlesid seda suurt ülesehitustööd, mis oli alanud näekogude Eestis. Hoopis rohkem kui varem hakkas muutis majastama väimiat tööpretsessi näitistes, ehitustööde ju. Selliselaadilisi töid ol. Pelt Areni (1885), "Tööstus" ja Oskar Sädeki (1906-1942), "Ehitus", viimane neist sai auhinna viimasele ideekavandile meistlusele. O. Sädeki on veel selliselaadilisi töid, nagu "Sellelaadilised dekade jaoks

---

) , Kommunist, 1941, nr. 71, 23. märts, lk. 3.

je. Sadan. Põhiline oli tädeks siiski
meil väljakujunenud kunstnik. Need
teosed on näited paljudest teo kunstnikeid
teosed maadest, mis püüdnud rahuldada
meie hui seda laadi teema liiga kunst-
likeste vastu. Selles suunas oli Eesti kunst-
nikel suur tööpöörd, millega suures bul-
renendades ka uusi osu. Juba varem oli
meil juba teinud tähelepanu nõrkestel neu-
põltsiooni alal, niid andis se end melgi
teravemalt tunda.

Töötava inimese motiiv võib leida ne
E. Pekari ⁽¹⁹¹²⁾ leeringus "Teekatte tööstus".
Tugevad neel. krediidid on Paul
Liivakul (1900-1942), eriti teos "Siin
töötas N. S. Kalinin naudte töömoodades",
mis sai preemia otolise võimuse kunst-
näitusele. Samal perioodil melki me
tal teos "Aednik". Puhkuse sai me
P. diivaku teo "Prepõide neomunni"
N. Kingissepa nim. tullulose ja paberivab-
ruse.²⁾ Kunstnik diivak teine maad,
mis kujitavad teo rahva masside demokra-
tiseerimise ja isestuse. Kunstuseel
kunstnikel lühie pühgumiiin, mis pidi

---

¹⁾ "Siin ja Vasar", 1940, m. 6., 6. nov. lk. 8.

²⁾ Samas.

kujutama kuni naisnoomenisti põgenemist
Nene tänava eluruumis vanglast
1905. aastal ja loomolise värbis, Tarbe-
klaas, P. Liivak langes 1942. o. demokraati-
sõjas.

Õest muusilise teatri demokraatide
tegevaja Roman Nyman (1881-1951) lei-
simeel nõukogu aastal häid uelst-
like sugemetega teost. Kuid looduse
mäsitlus töö vaitumist segab liigne
dekoratiivsus ning piiriline maslinis-
m, mis "Tšelliseosivõlku" juures on
võlgi luguvau.

Väga huvitav graafik eli Salome
Trei (1905) Tema teodest e mainite auge
muud kui "Sadama ümbrus"

Richard Sagritsa (1910) tal
perioodil loodud maadest kumru-
vad muustruus selle aegse parimate
teode hulka meelolukas, Suurine
Tartu 1940" ja "õhukikas, Kevad
Tallinnal. Teos, "lilled" ei rahuuda
täielikult piirajaastus, aine mäsitus
ise on aga huvitavaks ning rikaste-
maks litandiks varem loodud lill-mas-
sidele. R. Sagrits on intsiivne loodus-

---

1) V. Ömri mälestused.

pildi meister, kelle printsel paneb
isenele särema looduse muutlikus
värviikkus. Tema liürika on tume
ja eluroõmus. Ka siin võib kunstniku
väljendada olulisi ja suuri mõtteid.

Esimesel nõukogu aastal teot-
ses innukalt me kunstnik Jaan
Grüenberg (1889), kes töötas peamiselt
monotüüpia tehnikas, mis on väärtus-
likuks lisandiks kunstniku sellelaad-
sle rikkalikule loomingule. Neis on
kunstnik ekstrasti tabanud peeni
värviainesse ning saavutanud kohati
peagu misionaarse värvimõji. Grüen-
berg on loonud teoseid ka keraamikas,
maga „Õesti neiu“ ja „Neiu pea“, mis
on tuntud vaid nimeluse järgi.”

Klaastikumaalijana töötas veel
Juhan Püttsepp (1898), kes leidis uut
lihedakeelsetma õhku ja avast rõhu-
lavama väljendusviisi oma „Tõune-
Õesti maastikke“²⁾ käsitlevas maalis, mis
on kunstniku üks ilmekamaid teoseid,
mille „Tartu vaade“ tundub aga nõrge-
mana.

---

1) „Nüüdne“, 1940, nr. 12, lk. 541-542.

2) samas.

Nõunaguelt Eesti suurmeister Eduard
Niiralt (1898-1954) saabus pärast nelje-
teistkümnepäevast emalviibimist kodemaalt
1939. a. septembris jälle Eestisse.
Niiraldi loomingus oli selge tahe jää-
nud perisest, mis lõi talle rahvusva-
helise tunnustuse. Teda kunti mitte
ainult Eestis ja Prantsusmaal (elas pi-
remel aega Pariisis), vaid peagu kõigi
maailmas. Ta oli omal töödega nii grupi-
mi ne erinäitustel esinenud juba
Prantsusmaal, Ameerika lihendriiki-
des, Poolas, Tšehhoslovakkias, Lätis,
Norras, Saksamaal, Soomes, Taanis-
ja näinjal oli ta äratanud tähelepanu.
30-ndail aastail toimis murrang Niir-
aldi loomingus. Fantastika annab ta
tõis maailmas reallauda kujutamisele, neu-
ropsühhilise ülevahjatus asemel pääseb
valitsema lausevilisus. Suuremole tähtsust
hakkavad elendame pinnad. Tekib hu-
mitas süntes detailide plensuse ja neu-
ropsühhilise ehtsuse ja monumentaalsu-
se vahel. Mis puutub Ed. Niiraldi
aineueldas, siis on see väga mitmekü-
figuraalne neuropsühhilise, portree, akt,
loomad, maastik, natüürmort. Kõige
enem on teda alati huvitanud inimesed.

Nõukogu mees taaskohlestamisega
õestis valitakse ed. Nõukalt kunstnik
diidu org. teinud ühe liikmeks, mis ta
hoolega täidab tema valitud üles-
anded. Ta kaustab ühe suure
töö, mis pidi kujutama tööstustehast
faasid, millest on säilinud vaid mõned
viisandid. Säilinud on ka portreeje-
nistus J. Vass-Barbarusest. Esiimesel
nõukogu aastal valmis naks modu-
mae motiividel teostatud graafika:
„Istus tütarlaps“ (kivine), kunstnik
kujutab meest meid, kelle iluist pe-
geldub seegi sõbralikkust; „Daami“
(mezzotinto), on teist laadi töö. Selles
teoses on tunda veidi eksperimentaalsust,
suure võlu näeb ta töö sügava na-
rakteristlikuga. Teos on ilmekamaid
portreeräiteid meie kunstis. Teine
„Berberi tüdruk kaameliga“ on
kunstnik leidnud groteski ja hülise
sünteesile emotsionaalse väljenduse.
Selles teoses saame näha kunstnik läbi-
lõunatud süntesi lihtsast looduse-
lapsest ning loomest ja loodusest,
mis kõik kogu tegurid sulanevad kok-
ku kahtamatult ühtekuuluvaks
teoseks.

Ed. Nireldi looming on leidnud tee
rohke hulkade juurde, millest väga
hinnataks ja armestataks. Seda mu-
juskalt demonstreerib eriti suur
hulki muustriku näituse masku, mis
on praegu eksponeeritud Tallinna
Riiklises Kunstimuseumis.

Nanamaisel meistrelisel näitustel
veel esitatud Ludvig Oskar (1874)
žanrimaaliga. Noored heinalised
ning Andrei Jegorov (1879-1954) maast-
muga „Pänu tänavas“, milles on
millelalki ehtsat elusuhetumist ja
värskust. August Jansen (1884-1957)
kõi kol ajal maastikke ja portreid,
nagu „Õliid Kadriorust“, „Portree“.
Nii nagu on lihtne ja realistlik teos,
mis rõõpis suuselt värskelt ning värv-
rõõmsalt. „Õliid Kadriorust“ on
mest liig dekoratiivne ja jääb su-
lõtte hõredaks. A. Janseni looming-
gulise laadi iseloomustavad deko-
ratiivne lähenevus, kerge stiliseer-
imine ja lihtsused intensiivsed vär-
vid. Janseni kunstiteematüüp
on ulatuslik - maastikud, portreed,
lillemaalid, naturimordid, meenport-
reemaalid, naivandid dekoratiiv-

selele paanedele. Alates 1940./41. a. maas-
le nüüd kunstnik suure arvestusega
dženna-õesti vaheldusrikast maestriku.
Tema Rõuge järel kujutavad peisaasid (1941),
kergelt dekoratiivsed-lineaarsed, mõjuvad
peetiliselt ja sünnelt.

Ka peisaasist-graafik Günther
Reindorff (1889) võnes näitustel.
suur töödega, nagu „Metsa serval“ ja
„Hommik metsas“. Kunstnikul on suure-
ne sügavalt isikupärane laad mis teo-
dus lunnitavilist meha ja sisemist
elu ja harmoonia edasandmisel.
G. Reindorff: loomingu paratav siin
mõrge jeevistuskultuuriga. Suure
distipliinitud, tihedus jalguse ja
leidlikusega teel ja teeriklasi, pe-
tise maestrikuise kuji.

Karl Pärnmägi (1902) jätkas suure
dekoratiivset ja liivilist laadi. õie-
tõsta võib teha aje töödest maits-
mat „Pkti“ ja „Seinõivaldal“.

Ka skulptorid rakendatid suure
mõimeid töölistikuude majastavilist
kunstis. Selleski osas mõjuvad erge-
tavalt nooneledatud meistlused,
kus N. Melliku, M. Saura ja P. Kaasiku
figuurid peeti tähelepanuväärsetes

saamusteks. Metalli ei näsitatud enam puht dekoratiivselt, vaid kujutati otseselt tööd ja töölist, nagu seda näendis uus kunstisuum. Kuid ni mõneltki poolt ei meistunud skulptorid õigesti uut näsitluslaadi olemust ja tööprotsessi kujutades valduvise sisse illustreerimise. Selline mahjulise tendents esines meie skulptorite koostöös veel sõja järgsetel aastail.

Skulptoritest oli väga produktiivne dinda Söber (1911), kes teeb ka temaatilisi skulptuuri alal. 1941. a. vaskmedalide valmis tal muuseumi kipsis Lenin'i bust, mis on teostatud hoo realistliku vormilundega, eriti paopartüis. Veidi hiljem valmivad paarisportreed Leninist ja Stalinist täendavate selle andena neore skulptori väimeet töötada uskujulikult ne medelle nägema ba-fotode ja reproduktioonide järel. Ta on oma viisi jäedustanud nende nähe juhi (figurid) kujud, mis näitavad, et kunstnikul on tugev realistlik vormitunne. Skulptoril on eriti õnnestunud sügavalt iseloomustada Leninit. Karakterne peapööre

vasemal, ebasümmeetriline huultekaar ning pingutatud mõtlejälme jutu-
vad uisast mõtlejaleomusest. Isikupa-
rast sisseelanist portreeritava karac-
terisse tõendab ka „K. Kiwi portre“. Muu
žanrilist medalloni näitab
d. Jõbre väike „Tööline lepraga“. Sellest ajast
pärinevad veel teed „Peiss kaladega“ ja
„Kellu“, millele osteti ÕKK Sihtkapitali va-
litsuse poolt. d. Jõbre teed annavad
kuujustest noore kunstnike seismisest
karakteriseerimiseimist ja tehnilisest
meisterlikkusest.

Noortest skulptoritest töötas veel
väga viljakalt Ernst-Peeter Jõe-
taar (1905), kelle teosid „Valguse peeli“
ja „Töölenuttajad“ prumeeriti ÕKK Sihtka-
pitali Valitsuse poolt. Siinapastvaan oli
teos „Töölenuttajad“. Selles kujutis on lii-
kumise jõudu ja dünaamikat. Ka meeldis
teos juente kaunis nähtu. „Valguse peeli“
omel kiudlasti dekoratiivseid väärteerime
selyuse ja lihtsuse poolt. Esimese eli neit
mõeldud ihe Pärnu meel-jaas²⁾ (Teos on
tuntud vab nimetatud kirjeldus järgi).
Kunstnikipsee poolt. Jõesaare rangelt skulp-
tuuraelset, kuid heegis erilmeist, võrreldes

1) „Kommunist“, 1941, nr. 7, 23. märts, lk. 3.

2) „Siirp ja Vasari“, 1940, nr. 7, 16. nov. lk. 7.

teiste teiste meistrite töödega, teost
,Alexander d'Almeida' järelaast tööst
,Mees hobusega' saadud. Nõudide Rahvaste
Muuseumi" (pööre aial teos T. Keorti meesopu Tartus).
Kunstniku teos. "Ehitustöölised", kus maanne-
mad rasked talo, on väheem õnnestunud. Ei
ole kuude maabane eseme raskust. Nõue-
tuleid repositatsioon: iseloomulid ees
vastanud enes monumentaalne lahendus.
Kunstnikul jäi peelle dekad: tellimus
kunstnik J. Keorti pool, mis põles sõja ajal?
Jaanuti telet: temalt levinu kuju Tartu
ja enes tunne: ja enes, mis jäi ne teos-
tunnete.³⁾

1941. a. kunst: reednaitusel suurepuri
,nallaus' peeti Tartu skulptori Martin
Saksa (1902) väikest marmorfiguuri
,Ärkaja".⁴⁾ Dnestades materjal: iseloo-
mu lahendas skulptor selle teose klas-
sikalise peensusega ja tei emotsionaalse
kuju unest sirguvast naisest, kus näsi
üle pea tõstes, tõuseb vastu uude päe-
male. Nallaus on kontuurjoon, ihtlane
normitundlik pinna käsitus - näin see
andis näimeluse pidades tol ajal
H. Saksa tööd iedeõvris, mis siinlilil mi tehnililil.

1) Sirp ja Vasari, 1941, m. 25, 2. juun. eh. 3.

2) V. Örmu mälestused.

3) Jaane.

4) Sirp ja Vasari, 1940, m. 7, 16. nov, eh. 7.

Puaki isal värsitletu valurid muustri-
mul me teised teied, neye. Suplejad,
'Tõõne', 'M-M portree'. M. Sans veje-
le presuisselt ihefigurist kompo-
sitsioonid portreed.

Sel pöördelisel aastal Anton
Starckoff (1889) oli J. Keersi nim.
Kunstnikele direktoris, mis talle te
e saanud vejnvalt tegelda muusti-
leeringulise tööga. Sellest ajast on
muustrikuu säilinud teos, 'Õune lap-
pige', millele osteti Eesti Kujutava
Kunsti Sihtkapitali Valitsuse poolt.
Töö on dekoratsioonid ja hästi mehan-
datav muumi muustiliseks nauniste-
miks.

Aleksander Kaasik (1908) vejeles
1940./41. a. plaanilist temaatilist teemat.
Teme poolt on leedul õnnestunud
Lenini ja Stalini portreebiistid.

Neldemar Kellik (1887-1949), mu-
stliku muustiseme erndaja juure
medantsus Eesti, pikendas ¹⁹³⁴ suure ande
nõuajusel kome tingimustes Eesti
muusti arendamisel. Selle perioodi
töödest väärised iseloomustavad kir-
janik A. Kell portree, 'Tõni', mis eman-
dati Eesti Kujutava Kunsti Sihtkapi-

lali valitsuse poolt, „Paruvereis“, „Kalmi“
ja J. Greenbergi portree. Eriti väär-
luslik on A. Põlle portree, mis koos tema
teiste portreedega (D. Vaerandi, V. Kingis-
lepp jt.) kuulub 40-ndate aastate nei-
rogude eesti skulptuuri paremikku.

V. Melliku loominguiline diapaseen on
mitmekesine. Tema tähelepanelik ja
süües suhtumine inimesse leiab väljen-
duse plastiliselt heeglas näitluslae-
di loostatud portreedes ja figuurides.

Käsitluseel peiccedel Juhan

Raudsepp (1896) oma „E. Tamu-
laene peas“ on mõtnud meik meiku,
mis meie Tamulaene teeb meist-
taueus ja lähedaseus - piip rusikas,
terane (paalji) näikenägu piik, mis
tabel ka seda, mida telled ei näe.
Säärane portree pole masu, vaid
väljendab nijutatava energiat ja
teisõnde mõny seda meil uus muut
vajaski.

Ka Endel Kübarsepa (1912)

„Seisv naine“ teendas kunstniku
färykiindlat siirdumist stilisurvalt
normilt realistikumale, kuid mõnin-
gad jälyed ja neha preportiooni-
med tunnistavad teatavest ebavõõrusest.

Selle perioodi Roman Timothuus (1895) lastepild on ilmekad, kuid väike sta-
tuett. Tööline vasaariga näitab, et kunst-
nik näeb töölises vaid rahmakat, indi-
viduaalseta tööna.

Õhuses nõukogude aastal uus-
linäitlustel võnoid veel paljud kunst-
nikud, enamal jaot vanemate tööde-
ga, osalt aga ka sama perioodi töö-
dega. Ildiselt nad mit midagi
juurde ei lisanud nõukogude Eesti
kunstile.

Seege on antud põrsus iluvaade
1940/41. a. kunstilest Eesti, mis ol. mil-
laltki suure pöördelise lähturuga. Kä-
sitlitud aastel andis Eesti nõukogude
kunstile edaspidis arengusuuna. Olid
käitumas ks. Raus ennustused
sõnad, mis ta kirjutas 1934. a., ehk tuleb
alg, kus meie kunstiteguus kujunes
sellisus, et kõik uida meistavad ja sel-
lest osa võtavad. Mitte teatarele
„sissuule“ ei lehta enam kunsti, vaid
kogu rahvale ja inimesele“.

1940/41. a. teinud Nõukogude Eesti kunstilise täielik murrang. Ümberorganisatsioonid alal saavutati rida märkimisväärseid tulemusi. Nagu eelpool käsitletud moodustati EN Kunstnike Liidu OT, avati uute õppeprogrammide alusel töötavad mõrgemad kunstikeskused Tallinnas ja Tartus, organiseeriti ümber kunstimuseumide töö. Tehti innukalt ettevalmistusi kunstidekaadiks, mis pidi toimuma 1941. a. sügisel Moskvas. Suur osa kunstnike rakendus üheliidulise Põllumajandusnäituse Balti näbõnikide parajoni rajundustöödele. Rohkesti korraldati ideekavandite meistlusi, mis suunas kunstnike uutele teemadele; anti kunstnikke riiklikke tellimusi. Samal ajal leedi neile loominguilises tegemises enami-mõhem normaalsed tingimused. Partei ja valitsus poliitika, mis oli suunatud sellele, et tõmmata uus, nõukogude kunsti loomisele kaasa elemaselle kunstikaader, mitmesuguste

leeninguliste suundade ja meelude esin-
dajad, avas kunstnike initsiatiivile ava-
rad võimalused. Laialdane riiklike
kooluste süsteem pani leeningulisele
tööle kindla materiaalse aluse. Selle tu-
lemusena arenes aktiivne näitusala-
tegevus Tallinnas ja Tartus. Samuti
näis vilgas tegevus Konrad Mägi nime-
lises kõrgemas kunstikoolis Tartus ja
Jaan Koorti nimeises kunstikoolis Tal-
linnas. Telesuulik viimasele nõuko-
gude aestival on ka kunstnike aktiivne
liitumine ühismendlikesse töödesse, näi-
teks osavõtt rahvapärastest ja nende
ümbuste kunstilistest kujundamisest.

Nõukogude Eesti kunstnikud ena-
mikus ilmutasid suurt huvi nõuko-
gude kunsti, tema meetodi ja kunsti-
elu organiseerimisvõrvi vastu. Õs-
maksondiselt ussti kunsti ajalehes prak-
kas leeninguline ja kunstiteadusliku
mõtte nii laialt tegelena sobralist-
liku realiseerimiseks ja selle proble-
midega. Perioodilistes ajakirjades ja
ajalehtedes, „Lisnurk“, „Leening“,
„Sirp ja Vasar“ jt. süstemaatiliselt
kirjutati marksismi-leninismi esteetika
probleemidest ja popularisitati nõuko-

gude kunst. Eesti keeles oli avalda-
tud Marki, Engelsi, Lenini kirjutised kunst-
list, samuti ka N. Gorki sellekohased ar-
tiklid. Ilmus nida kirjutisi setra-
listlikust realismist. Kõnemi iseloo-
te kunstialaste andumetege meil lugesid
Nõukogude liidu kunstnike Brodski,
Joganson, Rjāzski, Groberi, Vriiski,
Grassmoui jt. kohta leeningulisi
kirjutisi. Suurt tähtsust omas ajö-
kirjas. Nüüsnurki avaldatud lüüduve-
berüüride ajaleelne iseloomustus kunst-
ielust, mis meil meeldas näidata nek-
ustlike sotsiaalistlike kultuuri arengut
mendes neküürides. Järjeundelt aval-
dati artikleid maailma jö uue kunsti
klassikute kohta. Samal ajal pöörati
tähelepanu ka Eesti kunsti parimatele
traditsioonidele. Kõnemi erialdase
propagandaga kirjanduses organiseeriti
Kunstnike kooperatiivi jö EN Kunstnike
liidu OT postit ettekanneid, loenguid,
diskussioone, mis olid seotud plaaniselt
kunsti teoreetiliste probleemidega, mis
me tutvustati Eesti kunsti vanaus põlv-
nõuue kunstnike loeningut.

Olguugi et nõukogude kunstnike
nõgemusi propagandad artiklid oma-

sid viimisel nõukogu aastal kunst lähtest, tulid siiski praktilised raam- sed ületada omel jõul, kusjuures tuli arestada sotsialistliku kunsti loomise iseloomustest meie rahvuslike traditio- nide pinnal.

Algas pingeline töö, täis otsinguid ja katsetusi, mille rahvusliku sotsia- listliku kunsti loomiseks. Oma töös oli Eesti kultuuritegelastel kasutada V. I. Lenini hinnaline õpetus kunsti par- telisusest ja rahvuslikkusest, mineviku kultuuripärandisse suhtumisest, tema tööliste väentuste suundumist ja loo- vast kasutamist sotsialistliku kultu- ri ehitamisel.

Eesti nõukogu kunsti ei ole sündi- nud üleöö. Tema juured müüvad väl- ja juure 20-30-ndate aastate viitluse progressiivse ja revolutsioonilise kunst- juurde, mille teitis rahvamasside lii- kumine. Nõukogu noore ajal igä- päevane kokkupuude tähtsate in- mestega pihkis lõplikult rahvane kunstnike ja rahva vahel. Kujutatav ei ole kunstnikul enam lihtsalt "objekt", vaid moment, kes loob lojutuid vään- lusi. Kunstnik ühe sumeruv hmi.

kõige ümbritseva vastu, isiklik osavõetud
sotsialistlikust üleskõrlestööst, aval-
dasid suurt mõju nende loominguks.
Õesti nõiukoogude kunst õigus end
järjest suuremalt sotsialistliku
ihtisusega, püüdes teha meid ja
edasi viia meigi oma kasutussele
vahenditega. Tekkis hirmu teema-
pildi vastu, mis andis võimalusi vahetult
jutustada rahvasel teinud
murrangust, tema elust ja tööst.
Ihtisuse meenutamine näitus on Andres
Johani maal. Tõenäoliselt demonstrat-
sioon 2. juunil Tartus 1940", mille
on lahendatud sotsialistliku režiimi
meedi abil; töötame liin F. Saane-
mehe režiim. Põlvkonnatööstus. Ühis-
sõprus revolutsioonilisele liikumisele on
G. Kilti esimesi "Nõiu Internatsionaali"
ja ne K. Liimandi "Töölise rongkäigu".

Iga uus kunstinäitus tõendas ilme-
kalt, et kunstnikud päev-päevalt hak-
kasid sihtsüüsi tunnustama uut
ellusuhetunist ja seda uut vajastuse
ihte suuremalt oma loominguks.

Seejärel arenevat kunstivõrde lõi kas
leiti fašistliku tsensuraalse valitsemise
nõiukoogude liidule. Kunstnikud juua

Sõje alyperioodil võtsid osa nendekogude
mehed patriootilisest võitlusest. Pal-
jud neist võtsid osa lahingust maits-
les relvaage näis suure medunaie mehe-
dust ja au. Kauges Linnu summe mi-
fistide peelt maha lastud D. Johani.
Partisanisalgas langes K. Siimand,
A. Teemesperg. Naenlar meeste olid
peinatud ne kunstirelvad. Jule juu-
ri kuu lõpus ilmutsid ajalehtedes kuu-
seme fartisti vastaseid Gori, Tütuse ja
Jensei karikatuurid ja plaanid.

Kauni sõja-aja natsumused võren-
davad kunstnike ideelist küpsenist uny
aitasid täielikult meista nendekogude
kunsti olemust ja tema ilusandeid
uny aktiivsel- kasvataja osa initsiatsioonas.
Alles sõjajärgsel aastal muutis meid
kunstnikud tungida, emandatud
kogemuste varel, sügavale arengupret-
sionidest, mis teinutid initsiioonies ja
inimeste teaduses uny uude vajastada
suure loomingu.

Nendekogude võime ajal on Eesti
kunstis lõplikult võitnud sobielist-
lik realism, arenedes ja välgis muju-
medes võitluses naturalismi, forma-
lismi, elu laakerimise ja teiste mah-

juliskuu tendentside vastu. Kommu-
nistlik partei ja valitsus pühenda-
vad suurt tähelepanu ja heelit-
sust kunstile ja teema maadrite ning
aitavad eigealgelt määrata viisi
ja puidusi, millesse viivad viitlu-
selle nende ületamise eest. Sotsia-
listlus revolutsiooni ideoloogias ja
kultuuris valdkonnas üldi lõpule
sõjajärgsetel aastatel.

Kasutatud kirjandus.

1. Adanson-Eric. Täna avolaane kunstnäitus.
"Sirp ja Vasar", 1940, m. 7, 23. nov., lk. 1.
2. Adanson-Eric. Kujutatavate kunstide õige mõtte
mee elus.
"Sirp ja Vasar", 1941, m. 1, 4. jaan. lk. 47.
3. Adanson-Eric: Nõukogude Eesti kunstid.
"Rahva Hääl", 1945, m. 21, 13. sept. lk. 3.
4. Avati Tartu näitus (8. kōns).
"Kommunist", 1940, m. 163, 16. detš., lk. 5.
5. Baltimaade kunstiteöliste nõupidamine Moskvas.
"Sirp ja Vasar", 1940, m. 13. 21. detš. lk. 5.
6. Deaadi ettevõtteküsitööd.
"Sirp ja Vasar", 1940, m. 5, 2. nov. lk. 3.
7. Deaadi ettevõtteküsitööd,
"Sirp ja Vasar", 1941, m. 89, 8. märts, lk. 5.
8. Edasiõppimise võimalused kunstikeskides,
"Sirp ja Vasar", 1941, m. 24, 14. juun. lk. 5.
9. Eesti NSV ajutise Lilemnõunõogu Presiidiumi seadus
jaan koostis nimelise Riigi
Rahendusnõustiku pool. nõhta.
Eesti Teataja, 1940, m. 27, 16. okt. art. 310, lk. 301.
10. Eesti NSV komisariadi Nõunõogu määrus kōnrad
Mägi nimelise Riigi kõrgema
Kunstikesk. nõhta.
Eesti Teataja 1940, m. 15, art. 148, lk. 118.

11. Eesti NSV Rahvaomnitsaride Nõukogu etrus kunstide valitsuse asutamise kohta ENSV Rahvaomnitsaride Nõukogu järele.
ENSV Teataja 1940, m. 16, 18. nov. art. 526, lk. 512.
12. Eesti Nõukogude Kunstnike Liidu Organiseerimisteamise kunstilise sügisnäituse kataloog 1940, 23. nov. - 16. det.
13. Eesti NSV nälgipaneerite nõukogu NSV Liidu Rahvaste muuseumis.
"Sirp ja Vasar", 1940, m. 4, 26. okt. lk. 7.
14. Eesti NSV inimese kunstivõistlus tulemused.
"Sirp ja Vasar", 1940, m. 5, 6. nov. lk. 4.
15. Eesti draama eetil.
"Sirp ja Vasar", 1940, m. 8, 7. det. lk. 1.
16. Eesti Nõukogude Kunstnike Liidu struktuurist.
"Sirp ja Vasar", 1940, m. 9, 7. det. lk. 1.
17. Eesti NSV kunstilise juhtide riivimuljeid Moskvas ja Leningradist.
"Sirp ja Vasar", 1941, nr. 2, 11. jaan. lk. 8.
18. Eesti kunstnike teod Balti peotõjoni kunstomisel.
"Sirp ja Vasar", 1941, m. 5, 4. veebr. lk. 8.
19. Eesti Nõukogude Kunstnike Liidu OT kunstilise näituse kataloog 18. juun. - 7. juul. 1941.
20. Eesti NSV Rahvaomnitsaride Nõukogu määrus ENRK ajutise põhinõu ja nimetatud kohta ENSV Teataja 1941, m. 44, art. 679, lk. 1678.
21. Eesti Nõukogude Kunstnike Liidu OT kunstitegevuse
"Sirp ja Vasar", 1941, m. 17, 29. apr. lk. 8.

22. Vii. Eesti Nõu kunstnikum ühiskond esimene juubeli-
muustinäitusel. Meie kodumaa.
. Sirp ja Vasar, 1941, m. 2, 2. juun. lk. 3.
23. V. Örm. Kunstinäitus Tartu kultuurimajas.
. Sirp ja Vasar, 1941, m. 7, 22. veebr. lk. 3.
24. V. Örm. Nõukogu muusika ja muusika ülesanded.
. Looming, 1940, m. 1, lk. 89-91.
25. V. Örm. Eesti muusika aastad 1940-1947.
. Tartu Postimees, 1947, m. 79, 4. apr. lk. 3
26. V. Örm. A. Johani mälestused.
. Tartu Postimees, 1946, m. 38, 15. sept.
27. V. Örm. Kunstinäitus Entsoorimalevõitluse
30. aastapäev.
. Sirp ja Vasar, 1947, m. 43, 15. nov. lk. 4.
28. V. Örm. Graafik A. daigo teoste näitus.
. Postimees, 1947, m. 79, 4. apr. lk. 3.
. Rahus Hääl, 1942, m. 91, 18. apr. lk. 1.
29. V. Örm. Kõned kunstnikuselt.
. Rahus Hääl, 1941, m. 141, 18. juul. m. 1.
30. Grupi -muustinäitused rahmelistliku meelme raames.
. Sirp ja Vasar, m. 5, 2. nov. 1940, lk. 4.
31. Jõns, J. Muusika näitusel, 7 aastat nõu-
kogude muusika.
. Sirp ja Vasar, 1947, nr. 44, 22. nov. lk. 4.
32. Jõns, J. S. Saaretoje päevad häärmuud
muusika graafika näitus.
. Rahus Hääl, 1946, m. 111, 10. mai, lk. 2.
33. Ideoloogilise võistlus Põhikoolide muusikavõistlus.
. Sirp ja Vasar, 1941, m. 25, 21. juun. lk. 1.

34. Idenevõudele näistestelt.
"Rahue Hääl", 1940, m. 173, 12. nov, lk. 6.
35. 2. juuni ismises aerapäävel.
"Sirp ja Vasar", 1941, m. 25, 2. juun. lk. 1.
36. Kans uut meistlust kujutavale muusile.
"Sirp ja Vasar", 1940, m. 5, 2. nov. lk. 3.
37. Kans uut meistlust muusikule.
"Sirp ja Vasar", 1940, m. 7, 16. nov. lk. 8.
38. "Kalevipoja" demoreetoonide võistluste tulemused.
"Sirp ja Vasar", 1941, m. 23, 7. juun. lk. 3.
39. Kaveburi mooli demaadeis.
"Sirp ja Vasar", 1940, m. 4, 26. okt. lk. 5.
40. Kedumaised stipendiumid muusikule.
"Sirp ja Vasar", 1940, m. 8, 21. nov, lk. 4.
41. Kangelasi, O: Põrjeseu Édvard Vireldi elust ja loomingust.
"Looming", 1956, m. 10, lk. 1489-1509.
42. Kõmpus, H. Siigis muusikiväitustelt.
"Kõmmus", 1940, m. 160, 13. det, lk. 4.
43. Kõmpus, H. Siigis muusikiväitustelt.
"Nidel Põld", 1940, m. 162, (15. det), lk. 286.
44. Kõmpus H. Siigis nädalad J. Keoti nim. Lauendusmuusikule.
"Sirp ja Vasar", 1941, m. 10, 8. märts, lk. 4.
45. d. Kriigel. Teatri listloost tulemused.
"Looming" 1945, m. 1, lk. 89-91
46. Kujutavale muusile õpiringid kirjastamises.
"Sirp ja Vasar", 1941, m. 6, 8. veebr. lk. 5

47. Kunstnike etüpanemud Eesti kunstilisele eeslehel.
"Rohke Hääle", 1940, 28. juun. lk. 4.
48. Kunstnike kooperatiiv astub tööle.
"Sirp ja Vasar", 1940, nr. 1, lk. 4-5.
49. Kunstlaste müügigalerii avas uksed.
"Sirp ja Vasar", 1940, nr. 2, 12. okt. lk. 3.
50. Kunstnike brigaadid tuleb riigivõimudele
duste puhuks.
"Sirp ja Vasar", 1940, nr. 2, 12. okt. lk. 3.
51. Kunstiühisvõimudeks koostatakse.
"Sirp ja Vasar", 1940, nr. 3, 26. okt., lk. 9.
52. Kunstiühisvõimude saari Tartus.
"Sirp ja Vasar", 1940, nr. 3, 26. okt. lk. 9.
53. Kunstinäitus avatakse 23. nov.
"Sirp ja Vasar", 1940, lk. 3. nr. 4, 2. nov.
54. Kunstiühisvõimudest.
"Sirp ja Vasar", 1940, nr. 9, 21. det. lk. 5.
55. Kunstivõimudest riigivõimude organisatsioon.
"Sirp ja Vasar", 1941, nr. 2, 11. jaan. lk. 7.
56. Kunstiühisvõimude Tartust.
"Sirp ja Vasar", 1941, nr. 2, 11. jaan. lk. 8.
57. Kunstiühisvõimude Tartust.
"Sirp ja Vasar", 1941, nr. 4, 25. jaan. lk. 3.
58. Kunstiühisvõimude määrat. lõputööd.
"Sirp ja Vasar", 1941, nr. 17, 29. apr. lk. 8.
59. Kunstiühisvõimude näitus Tartus.
"Sirp ja Vasar", 1941, nr. 25, 21. juun., lk. 8.
60. 70 kunstiühisvõimude õppeteos Tartus.
"Sirp ja Vasar", 1941, nr. 23, 7. juun. lk. 1.

61. Kunst: naised naitus.
. Kõnnu, 1941, 3. juul. lk. 3.
62. G. L. L. (G). Kunst: naitus Tallinnas.
. Sirp ja Vasar, 1941, m. 25, 21. juul. lk. 4.
63. K. Linnamäe (vestlus): Subensiivne tegevus K. Mägi
nim. kõrgkooli kunstikeskuses.
. Sirp ja Vasar, 1941, m. 5, 8. veebr. lk. 5
64. K. Linnamäe. Naiskoolide kultuuri muutus.
. Sirp ja Vasar, 1941, m. 22, 28. juun. lk. 1.
65. B. Dukas. Reprodutseerimise probleem kunstis.
Tähtsustamine.
. Viisnurk 1940. m. 5/6.
66. B. Dukas. Määrused naiskoolide kunstikeskuses.
. Teemad, 1947, m. 10. lk. 43-45.
67. B. Dukas. Naiskoolide kesk. kunstis näituse probleem.
. Rahus Heide, 1945, 16. sept. lk. 2.
68. K. Mägi nim. Kunstikesk. lõpetaja
näitus 13. - 27. okt.
"Sirp ja Vasar", 1940, m. 3, 26. okt. lk. 8.
69. Meie monumentaal-kunst: näited.
. Sirp ja Vasar, 1940, m. 6, 16. nov. lk. 7
70. Parret.
Kunstidevõrgi probleem.
. Viisnurk 1957, m. 5/6.
71. V. Rasmu.
Eesti NVV kunstikeskustest.
. Viisnurk 1940, m. 8, lk. 78.
72. V. Rasmu.
Tähtsustamine kunstikeskustest NVV koolides.
. Sirp ja Vasar, 1940, m. 9, 21. det. lk. 8.

73. Raudel, F. Kunst'tööde tellimustest dekadents.
"Sirp ja Vasar", 1941, m. 11, 15. märts, lk. 3.
74. Rahendusmuusika võistluste tulemused.
"Sirp ja Vasar", 1941, m. 8, 22. veebr. lk. 8.
75. Reproduktiivne uue kunstnike töödest Moskvas.
"Sirp ja Vasar", 1941, m. 8, 22. veebr. lk. 1.
76. R. JayriFi. Kodanliku päranduse põhjalise
tõlkesõnide uuring.
"Sirp ja Vasar", 1941, m. 1, 4. juun. lk. 5.
77. A. Seonpää. Pindude jehau.
"Nõukogude Naine", 1957, m. 5, lk. 19.
78. J. Sempes. Jutuvajaduse kohta Häälele:
Varmusmuusika võimalus kee-
damise arengus.
"Rahue Hääle", 1940, 24. juun. lk. 3.
79. Jõhve lühkest ideoloogiat.
"Sirp ja Vasar", 1941, m. 8, 22. veebr. lk. 1.
80. Sügisnäitus lõppes.
"Sirp ja Vasar", 1940, m. 9, 21. det. lk. 5
81. Tartu Kunstimuseum auest.
"Sirp ja Vasar", 1940, m. 7, 23. nov. lk. 3.
82. A. Tuulsi. Töö eesti muusika.
"Seemuusik", 1941, m. 1, lk. 37-38
83. Täiendavate tellimuste dekadents
"Sirp ja Vasar", 1941, m. 20, 7. juun. lk. 3.
84. Tööd Balti päevilevi muusikalisel kirjandusel.
"Sirp ja Vasar", 1941, m. 12, 29. märts. lk. 8
85. Tööde näin Nõukogude Balti dekadents ettevõtte.
"Sirp ja Vasar", 1940, m. 4, 6. nov. lk. 3

86. Töölisjuhtide portreed kunstn. kooperatiivi näitusel.
"Sirp ja Vasar", 1940, m. 2, 12. okt. lk. 4.
87. uus näitus Tartu muuseumis.
"Sirp ja Vasar", 1940, m. 6, 23. nov. lk. 7.
88. V. Vargo.
VII kunstnike kooperatiivi näitus Tartus.
"Seemuus", 1941, m. 1. lk. 109-110.
89. V. Virto.
Juhtkiri ajalehes.
"Sirp ja Vasar", 1940, m. 2, 12. okt. lk. 1.
90. Vastus loomingu alal töötajate organisatsioonidele.
"Sirp ja Vasar", 1940, m. 2, 12. okt. lk. 1.
91. Vanem kunst Riikluse Kunstimuseum.
"Sirp ja Vasar", 1941, m. 23, 27. juun. lk. 8.

Lühendid

- ENKL - Eesti Nõukogude Kunst-
nike Liit.
- ENKL OT - Eesti Nõukogude Kunst-
nike Liidu Organisatsioon
Töerühm.
- KA - Kunstiaaste (K. Rame).
- EKKKi - Eesti Kujutavate Kunstide
Keskühing.
- EKRSV - Eesti Kujutava Kunsti Siht-
kapital. Valitus.